

MEZEI EGEREK
tömeges és biztos kipusztításra ajánlom az általam készített és már eddig is sok előkelő uradalmakban, nagyobb gazdaságokban, ugyanezt több községekben a legjobb sikerrel használt

EGÉRMÉRGET
labdac alakban, eddigi tapasztalatok szerint 1 holdra 1-2 elegendőnek bizonyult; 100 kilo ára 45 frt, egy 5 kilós láda 3 frt o. é. Bővebb értesítéssel bérmentve szolgálok. Sipőcz István gyógyszerész, Pécselt (Baranyamegye).

PARIS
GRANDS MAGASINS DU
Printemps

NOUVEAUTÉS
Ingyen és Bérmentve

küldjük a legújabb divatot tartalmazó nagy illusztrált Catalogust a téli évadra.
Megkeresések czímzendők:

JULES JALUZOT & Co
PARIS

Ugyanezest bérmentve küldetnek a *Printemps* orias rakctáron levő szövetek mintái, árat és fajt lehetőleg meghatározni kérünk.

Expeditio Magyarország részére portómentesen 25 franktól kezdve.

Vámmentes küldemények föltételei a Catalogusban. Továbbító-és vámkezelési házunk: **Salzburgban, Mozartplatz, 4.**

Levelezés Magyar nyelven.

A nagy krach!

A NEW-YORKI és LONDONI események az európai szárazföldet sem hagyták érintetlenül, minek következtében egy nagy ezüstáru-gyár kénytelenül éri magát, hogy az egész készletét, a munkadíj csakoly megértésével, elajándékozza. — Ezen megbízás keresztülvételével én vagyok meghatalmazva. Ezért

elajándékozom

mindenkinek, szegénynek egy, mint gazdagnak az alább következő tárgyakat, csak 6 frt 60 kr. megértésé mellett; és pedig:

- 6 drb legfin. evőes, valódi angol pengével
 - 6 " amerikai szabadalm. ezüst villa egy darabban
 - 6 " ezüst evőkanál
 - 12 " ezüst kávéskanál
 - 1 " ezüst levestemerő
 - 1 " ezüst tejmerő
 - 6 " angol Viktoria-tálca
 - 2 " hatáskelő asztali gyertyatartó
 - 1 " theasztró
 - 1 " legfinomabb csukorhintő.
- 42 darab összesen.

A fent elősorolt 42 tárgy azelőtt 40 forintba került és most ezen 6 frt 60 kr.-nyl potom áron kaphatók. Az amerikai szabadalm. ezüst teljes anyagu fehér fém, a mely ezüstszínét 25 évig megtartja, a miért kesesség nyújtatik. Bizonyításul annak, hogy ezen hirdetés

nem szédelgésen

alapul, ezennel nyilvánosan kötelezem magam bárkivel szemben, hogy a meg nem felelő árúkat a pénz minden kifogás nélkül visszadom, ezért ne mulassza el senki ezen **gyönyörű garanti-
turtát** megszerezni. A szétküldés csak postautárvétellel, vagy a pénz előleges beklldése esetén, eszközöltek. Különösen ajánlató a hozzátartozó tisztító-por. 1 doboz ára használati utasítással 15 kr.

PERLBERG P.

szabadalmaz. amerikai ezüstáru-gyár igaznöksége
Bécsben, II., Rembrandtstrasse Nr. 33.

Külsőn a kiskönyvtárakból:

A 6 frt 60 kros 42 dbból álló küldeménynel nagyon meg voltam elégedve, kérem sziveskedjék nekem újólag az alábbiakat megküldeni. Triest, 1891 június 1. Lovag Fumér Ernő.

A szab. ezüst-terítéket megkaptam, nagyon meg vagyok vele elégedve és kérem sziveskedjék nekem postaford. meg az alábbiakat megküldeni. — Tancz (Magyarország), 1891 márcs. 26. Redf Königsseg Fidei.

Nincs többé köhögés!!

MELI- ÉS TUDÓBAJ ELLEN!

Dr. med. Fáykiss szepei kárpóti növénykivonat

Egy üveg ára: használati utasítással 75 kr.

Cukorkóba 1 doboz 35 kr. Tea Egy csomagol

1 csomag 30 kr. Tea 50 kr. ká 35 kr.

Tizenöt év óta legjobb eredménnyel használják köhögés, rekedtség, katarrius,

hökhurut, náthálás (influenza), szék-

méllőség, tüdőgyulladás stb. ellen. Ere-

dettiben kapható Fáykiss József „nagy

Kisbát"-hoz czímzett gyógyszerárában Budapestben, továbbá Török József gyögyszertárában, Király-utca. — Postai megrendelések azonnal eszközöltetnek.

Legjobb és Leghíresebb
Pipere Holgyor
La VELOUTINE
Különleges Rizpor
BISMUTTAL VEGETIVE
CH. FAY, ILLATSZERÉSZ,
PARIS — 9, rue de la Paix, 9 — PARIS.

Különös figyelemre méltó!

A hírneves Dr. FORTI-féle Sebtapasz,

mely oroslato, érlelés s fájdalomt csillapító hatása által biztos és gyökéres gyógyulást eszközöl torokgyulladás, bőrkés barnaság (Grop, Angina), különféle sérülések, harapás, szúrás, égés vagy forrás által támadt sebek, darázs- és méhcsípés, bujassenyves és egyéb konok fekélyeknél, szódásoknál meglepően gyors fájdalomcsillapításával.

Különösen hatásos idült dagasztok, genyvedések, macskos leheltyek, és mindennemű genyvedéseknél, mirigydagasztok és gúnyos fekélyeknél, körömfolyás, ujféreg, körömméreg, fagydagasztok és helyi csúszdák sikeres alkalmazatitk ugynevezett gyermekoklobatnál, Tejszékés és a női mellnek és által támadt gúnydása- és megkeményedéseknél nem eléggé ajánlható. Oly sebekre is, melyek a beteggyógyban való hosszas fekvés által gyakran támadni szoktak, nincs hatásosabb szer, mint az a néha életveszélyes sebek gyógyulása s sebtapasz által biztosan és meglepő gyorsan következik be.

Helyi sebtapasz vagy mustarizst-borogatások után használva, Dr. Forti sebtapasza valóóságos enyhítő szer, éppen úgy plócsák használata után a vérzésnek rögtön beszünetésére és hogy a hosszabb, gyakran veszélyes utóvérzés elkerültessek. Ezen sebtapasz turisztáknál is feltétlenül szükséges a lábak és egyéb testrészek kibebbedése ellen.

Ezen megbecsülhetetlen gyógyszer, a melynek jelesége kétségtelenül a leghitelesebb szemlelők bizonyítványai által már rég el van ismerve, igazolja elterjedt hírnevét, rendkívül, még idült bajoknál is mindig csallhatatlannul kipróbált hatása által, mindelfogva a szenvedő emberiség javára méltán legjobb ajánlást érdemel.

Arak csomagonként használati utasítással együtt: Kisebb 50 kr. nagyobb 1 frt. Postán az ár előrakldése vagy utótvétellel mellett 10-30 král több. Postán csak nagyobb csomagok küldetnek szét. Valódi minőségben kapható:

Főraktár: Budapestben: Török József dr. gyógyszerárában, király-utca 12. és a legtöbb itteni fővárosi nemkülönbön külföldi, valamint Magyarországon nagyobb városokban gyógyszerárákban. — A készítő czimre: Forti László, Budapest (Buda), I., Várook-utca 14. sz. alatt.

Óvás!

A hírneves Dr. Forti-féle sebtapasz a különböző is félszázas használatban, de a külföldön is feltűnően óva ismertes. A legutóbbi időben e kipróbált gyógyszer fővárosi nemkülönbön külföldi, valamint Magyarországon nagyobb városokban gyógyszerárákban. — A készítő czimre: Forti László, Budapest (Buda), I., Várook-utca 14. sz. alatt.

erőse sebtapasz mellett, egy újabb Forti-féle sebtapasz jutott forgalomba, mely a Dr. Forti-féle eredeti sebtapasznak valószínűleg csak halvány utánsága. Óva intjük tehát a nagyérdemű közönséget, hogy a Forti-féle sebtapasz Dr. Forti-féle sebtapasz néven ismert, mely sem vásárlásánál a Forti-féle sebtapasz; mely sem színtére, sem szagára nézve nem hasonlít az eredetihez. Ez okból a Forti-féle sebtapasz csak akkor fogadható el a Dr. Forti-féle sebtapasz gyanánt, ha az a használati utasításon amellekelt alaku védjeggyel és FORTI László eredeti kézzel írt szöveggel s azonkívül a csomag külsőjén dombor nyomatú védjegy gyel van ellátva. Tiszt. Budapest! 1891 október hó. Forti László.

VASÁRNAPI UJSÁG

45. SZÁM. 1891. BUDAPEST, NOVEMBER 8. XXXVIII. ÉVFOLYAM.

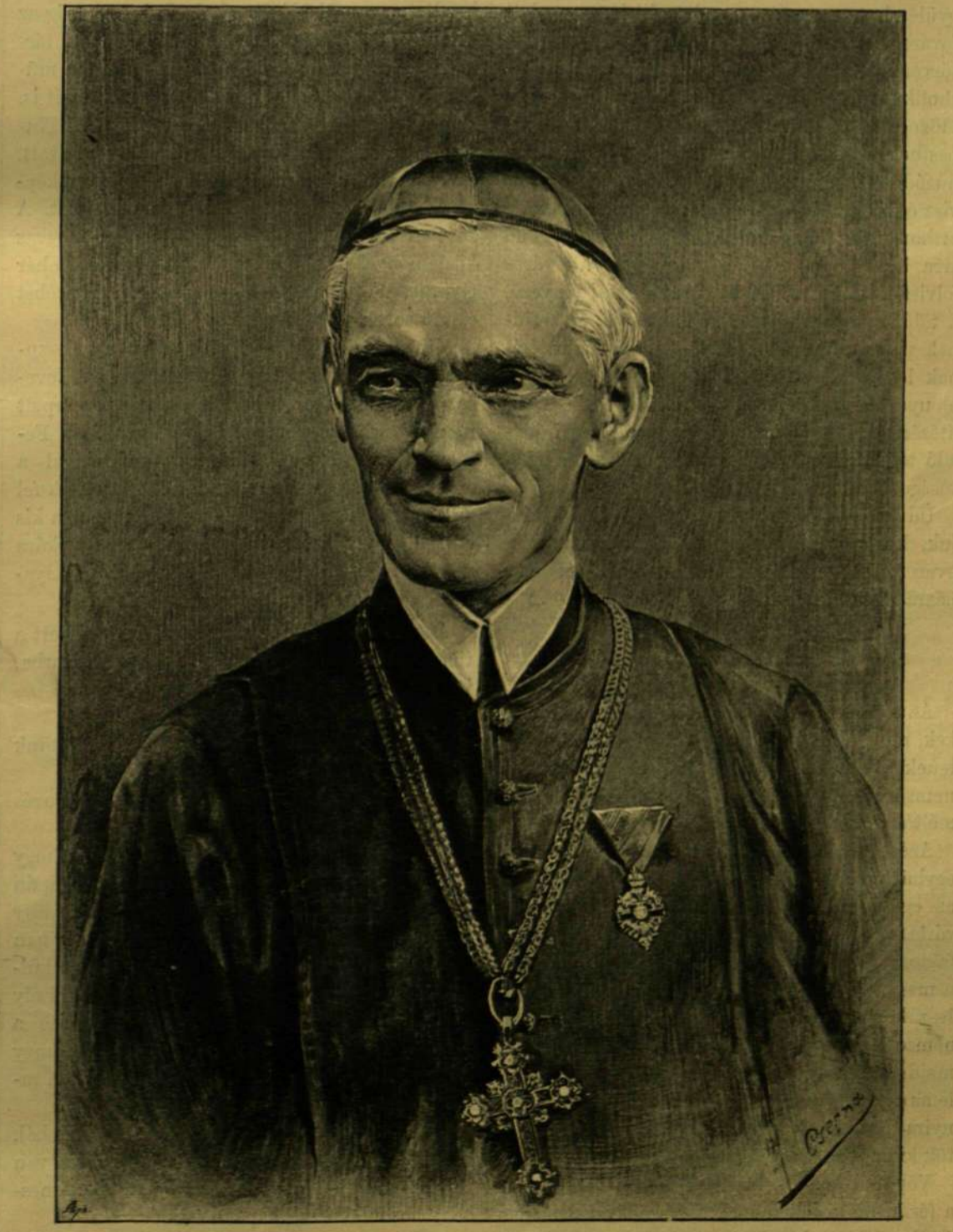
Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG évi egész évre 12 frt, POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt 16 frt — 6. Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt, fél évre — 4. Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK egész évre 6 frt, fél évre — 3. Külföldi előfizetéseket a postallal megfizetendő viteldij is csatolandó.

AZ ÚJ HERCEGPRIMÁS.

Az alkotmány visszaállítására óta lefolyt huszonnégy év alatt ez az első eset, hogy az ország egy felelős magyar miniszter ellenjegyzése mellett kap hercegprímást. A boldogult Simor Jánost közvetlenül a magyar miniszterium kinevezése előtt ültették a győri püspökségből az esztergomi érseki székre, s az ő elhunytával jutott a magyar kormány először azon helyzetbe, hogy a hazai katolikus egyház vezető kezét adjon. Úgy látszik, hogy Győrnek e fontos feladatban hagyományos szerep jutott. Az elhunyt primás ott élte át azt a tevékenységét, a mely közvetlen kiindulásul szolgált Esztergomba szözlittatására. Kevés hja, hogy ugyanez történt Vaszary Kolossal is. Rá nézve, a közvetlen kiindulás ugyan nem Győr, de a szerzet intézeteiben töltött munkásságából Győrnek jutott a legtöbb idő. Alig hagyta el Simor a püspöki széket, Vaszary került be székhelyére, mint gimnáziumi igazgató s tizenöt évig vitte köztisztelőben e tisztét. Öt év előtt felvonult vezérnek Pannonhalmára s ma Magyarország hercegprímása. Bizony kiszámíthatatlanok az élet útjai. Tegnap az ország főpapjai között egy egyszerű szám, — a szerzetes szerénysége föltűnést kerülve dolgozik, — ma Magyarország püspöki karának élén a legelső. Ez szokatlan dolog. Ezer évben egyszer fordul elő. De az ő igazi lélekemessége, — melyért bálványozták pályatársai, — megszokottá fogja tenni ezt a dolgot újabb körében is, csakhamar. Ránk nézve teljesen mellékes, hogy kik voltak a kormány jelöltjei; ránk nézve a lényeges az, hogy a ki meglett, bevállják. Kormányok elmúlnak, a primások hosszú életűek. Nem az a kérdés, hogy ennek vagy amannak a pártnak kedvére van-e a primás. A primás nem a pártoké, a primás az országé. Nekem úgy tűnik föl, hogy az országnak nincs oka elégedetlenségnek lenni.

Ránk nézve két főszempont létezik a hercegprímási széket illetőleg. Nekünk jó pap és jó hazafi kell. — A jó pap alatt értem a szorosán vett egyházi életet, hogy méltó tisztelő tárgya legyen az a hívekre s azok közvetlen vezetőire egyaránt; értem azt, hogy egy fölvilágosult, emelkedettséggel gondolkodó tiszta fő, mindenkor tanácsot tartson a szívével is a dolgok eldöntése előtt, s hogy a kibékítés szelleme lengje át ellentétek kiegyenlítésére hivatott ténykedé-

seiben. A hazafi érzelmét nem szükség magyarárgatnom. Annak az az értelme, hogy a mire a nemzet szíve megdobban, az megrezzentsze az övét is. Magyar szellem egyházban, iskolákban, magyar ipar, magyar művészet, magyar irodalom

VASZARY KOLOS, ESZTERGOMI ÉRSEK, MAGYARORSZÁG HERCEGPRIMÁSA.

A helyett, mint ez az ipartörvénybe ütközőleg gyakran történik, hogy

HELYISÉG-VÁLTOZTATÁS

ürügye alatt divatból kiment árúkat MÉLYEN LESZÁLLITOTT ÁRAKON kínálnánk, egyszerűen a t. vevőközönség becses figyelmébe ajánljuk óriási nagy és folyton új választéku raktárunkat

SZŐNYEGEK BÉBEN

a legújabb mintákban, s legnagyobb választékban, továbbá

függönyök- és butorszövedetekben

a legjutányosabb árak és feltételek mellett.

Stambul és Smyrna szőnyegeinket □méterenkint 9-10 frttól feljebb, teljes méretért kezeskedve.

Nagy vászon- és pamutáru-raktárunk

továbbá: fehérnemű-, menyasszonyi kelengyék- és ágynemű-készletről szóló 300 ábrával ellátott árjegyzékünket ingyen és bérmentve küldjük.

KUNZ JÓZSEF ÉS TÁRSA

magyar kir. szabad. nagykereskedők, cs. és kir. ndvari szállítók,

Budapesten, V-ik kerület, Deák-tér.

álló s közvetlen munkássága szemlélteti szívét, jellemét, fejét, szerencsés összhangban lévőnek ismerik. Előélete példás, igényei egyszerűek, s egészben véve a kötelesség embere. Hogy lélek-ből magyar, arra elég biztosíték az a tény, hogy ő Szent-Benedek-rendi tanár volt harmincz éven át. Ez a rend csendes munkásságával nagyon üdvös dolgokat művelt kétes időkben. Visszaemlékezem a hatvanas évekre személyes tapasztalatokból. Tőlök nyertem akkoriban a vezetést, és én is éreztem a gyermek öntudatlanságával a szabadabb szó varázsát, melynek a hatvanas évek első föllélegzése idején, szellemök irányával kifejezést adtak. Ezen szellem emberei közé tartozik Vaszary Kolos. Valóban áldásosnak mondható, hogy benne a jó pap, a jó nevelő s a jó hazafi egy szerencsésen találkozik.

Ezekkel a tulajdonságokkal kétségtelenül sok üdvöset alkothat majd azon a széken, a hova nem sokára ősi fény és pompa közt beültetik. Mi ezt várjuk is tőle, nekünk erre az ő egyszerű, jószágos, nemes és tettben határozott egyénisége értékes zálogunk. Mi az ő hercegprimáságát örömmel üdvözljük, s örömmel fokozza még egy olyan körülmény is, a mely nagy fordulót jelent az esztergomi érsek életében, s a mely hivatva lesz az ország vezető főpapja és az ország szíve közt közvetlen köteléket teremteni. Ez a kötelék szerintem egy erős segédvársza lesz a hercegprimásnak az egyház, iskola és állam java előmozdítására irányzott czélzatai érvényesítésére. Értem azt a megvalósulásához közeledő reményt, mely szerint a hercegprimás az országgyűlésnek tartama és az udvar itt időzése alatt fővárosunk lakója lesz s hogy távollétében is törvényes képviselőt tart Budapesten. A katolikus püspöki kar kiválóbb jelesei most is itt időznek téli időn át, de ők csak szállói Budapestnek. Csendes utcák elvonult lakházaiba húzódnak s érintkezést előmozdító házat nem visz egyik se. Ha majd a hercegprimásnak két otthona lesz, s budapesti palotájában módot ad arra, hogy köröje gyűljön az ország és a főváros fölvirágzásán működő minden szellemi tényező, a többi püspökök is lassankint majd előkerülnek visszavonultságukból. — A primás ittlétének lesz erkölcsi hatása, s meglesz az a nagy előnye, hogy esetleges ellentétek időben kiegyenlítésére biztosabb módot fog szolgálni az irányadó tényezővel való közvetlen érintkezés lehetősége, semmint a jegyzékváltás.

Üdvözljük az új korszakot és lélekből kívánjuk, hogy áldás legyen Vaszary Kolosnak, Magyarország hercegprimásának élete az egyházra és az országra egyaránt. △

VASZARY KOLOS.

Az a fényes állás, melyet az esztergomi érsek, mint Magyarország hercegprimási betöltene, nemcsak egyházi, hanem politikai és nemzeti szempontból is nagyfontosságú közjogi méltóságot képvisel.

Azért midőn Simor Jánosnak, a magyar kath. egyház biboros főpapjának életpályája bezárult, az egész ország úgyszólván lázas érdeklődéssel várta, vajjon a legfőbb bizalom, az alkotmányos faktorok közbejöttével, kit fog majd odaállítani a magyar Sion örüül, a ki egyszersmind hivatva lesz közjogi tényezőként is szerepelni király és nemzet között, s kinek böles tapintata megtalálja majd a nyitját annak is, miként csillapíthatók le az egyházi ügyek terén az utóbbi időben annyira felzaklatott kedélyek s miként egyenlíthetők ki az éles ellentétek.

Végre a gondos körültekintés megtalálta azt a férfit, a ki jellemének tisztaságával, hazafias érzelmeivel s hatalmas működésével eddig is rejtett gyémántként ragyogott. A király ő fel-

sége, Csáky Albin gróf vallás és közoktatásügyi magyar kir. miniszter ellenjegyzése mellett, *Vaszary Kolos* pannonhalmi főapátot nevezte ki a megüresült főméltóságra esztergomi érsekké s Magyarországot hercegprimásává, a ki egyszersmind a szentszék született követé s mint ilyen a római kuriával közvetlenül érintkezhetik.

Az a férfiú, a ki ekként érdemeinek létrafo-kain, egyszerű, szerény szerzetesből most egyszerre a magyar főnemesség sorába lép s ott is a legelsőnek, — épen mint közvetlen elődje, iparos családnak a sarja, s fényt, pompát soha nem keresve, saját személyes tulajdonságai által jutott erre a magas polcra.

Még a férfikor java éveiben van, s emberi számítás szerint még elég idővel rendelkezik arra, hogy nagy alkotásokkal s fényes érdemekkel tegye nevét áldott emlékvé.

Született 1832-dik évi február hó 12-én Zala-megyében, Keszthelyen. A kereszttségben Ferencz nevet nyert s a Kolos nevet, rendi szabály szerint, csak később, mint szerzetes kapta. Őt testvére közül ő volt a legfiatalabbik s alig volt nyolcz éves, midőn atyját, a család fentartóját elvesztette s özvegy édes anyjára súlyos gondok neheztek. A gimnázium hat osztályát szülő-városában, Keszthelyen végezte s itt már annyira kitűnt szorgalmával, hogy ösztöndíjban részesült, a mi által némileg könnyítve lett édes anyja gondjain is. A hat gimnázialis osztály befejezése után a Szent-Benedek-rendbe lépett, s Pannonhalmán befejezván a teológiai kurzust, pappá szentelték. Mint benedéz-tanár Komáromban kezdte meg működését, a hol 1854—1856-ig az ottani algymnáziumban tanította kedvelt tárgyat, a történetet; 1856-tól 1861-ig Pápán működött. Itt kezdte meg irodalmi működését is. Fűssy Tamás igazgatóval együtt *„Ifjúsági Plutarch”* cím alatt füzetes vállalatot indított, mely az ifjúság okulására s hazafias jellemképzésére élet- és jellemrajzokat tartalmazott. A füzetek sürűn hoztak az ő tollából is magvas közleményeket. Ilyenek: Hunyady János, Fehér György, Festetics György, Szilágyi Erzsébet című történeti korrajzai.

Mint pápai tanár, tevékeny részt vett Veszprém megye politikai mozgalmában is. Nevezetes alkalmakkor mint díszszónok szerepelt nem egyszer. Így akkor is, midőn Fiáth Ferencz báró főispán beiktatása alkalmával a székváros fáklás-zenét rendezett, őt kérték fel az ünnepi szónoklatra. Ekkor történt az a kis epizód, hogy szónoklata közben, panyókára vetett mentéje, az egyik közelálló fákllyartató vigyázatlansága folytán tüzet fogott.

A főispán észrevevén a veszélyt, maga sietett a tüzet elnyomni; de a szónok nem jött zavarba, hanem azzal az elmés rögtönzéssel folytatta beszédjét:

— Ne bánja Méltóságod: szívünk, szeretetünk lángjának jelképe az!

Riongó lelkesedés, szűnni nem akaró éljenzés követte ezt a megkapó hasonlatot.

Ugyancsak pápai tanár korában történt, hogy Teleki László gróf egy küldöttség élén Pápán keresztül utazott Dákára, özvegy Batthyány Lajosné gróffasszony üdvözlésére, a ki akkoriban tért vissza Genfből hazájába. Pápa város a küldöttség üdvözlésére Vaszaryt kérte fel, a ki oly hazafias, meleg hangú szónoklattal üdvözölte a küldöttséget s annak vezérét, Teleki gróft, hogy könybe lábadtak Teleki szeméi s lelkesülten ragadta meg a szónok kezét.

Van is Vaszary hangjában valami sajátos báj, mely lebilincsel, szivig hat. Előadásában van hév, szónoki lendület. A körmondatokban mester; hasonlatai megkapóan találók.

Pápáról Esztergomba helyezték át, a hol 1861-től 1869-ig működött, mint a történelem

tanára. Itt írta meg *„Világtörténelem”* című nagyobb munkáját, mely három kötetben több kiadást ért s újabban, mint a minisztérium által engedélyezett tankönyv, maig is rendes tankönyve a gimnáziumi ifjúságnak. Ugyancsak a tanuló ifjúság számára megírta *„Magyarország története”*-t, mely hazafias szellemben tartva, nagy hatással volt az ifjabb nemzedék nemzeti érzelmeinek fejlesztésére.

Esztergomból 1869-iki évben Győrbe helyezte át főapátja, a hol 1885-ig, mint az ottani főgymnázium igazgatója folytatta tanári pályáját. Az irodalomnak szorgalmas munkása volt itt is. Győrmege és város monografiájában ő írta meg Pannonhalmi történetét. Ezenkívül a *„Várnai csata”* cím alatt nagyobb történeti tanulmányt tett közzé, kiigazított több közfoglalmú téves adatot. Továbbá külön-külön kötetben kiadta *„Az 1825. és az 1830-diki országgyűlések története”*-t.

A közélet terén is tevékeny részt vett. Tagja volt Győr város törvényhatóság bizottságának, a nevelésügyi és alapítványi bizottságoknak, igazgató-tanácsosa volt a győri állami tanítóné-képző-intézetnek és az állami polgári leányiskolának, s tagja volt a győri kath. autonómia választmányának és a kath. iskolaszéknak, s előkelő részese az emberbaráti intézményeknek. Sokoldalú, üdvös működés folytán, ekkor nyerte, tanári működésének 30-dik évfordulója alkalmával, a Ferencz-József-rend lovagkeresztjét, melyet utóbb ugyane rend nagykeresztje követett.

A győri főgymnázium az ő vezetése alatt oly kitűnő hírnevet ért, hogy József főherceg is a győri főgymnáziumnál iratta be József és László fiait magántanulóknak, s évenként Vaszary Kolos igazgató elnöklötte alatt tették le a kis főhercegek az osztályvizsgálatokat. Innen datálódik a főhercegi család tisztelete a derék férfiú iránt.

Kruesz Krizosztom főapát halála után az a kitüntetés érte, hogy rendtársainak bizalma őt emelte a főpáti székbe 1885-ik évi ápr. 28-án.

Az a hat év, melyet a főpáti székben töltött, mindenkor fényes betűkkel lesz följegyezve Pannonhalmi történetében. Ahhoz a hat évhez a nemes alkotásoknak és hazafias tetteknek hosszú láncolata fűződik.

Mindjárt első föllépése is jellemző volt. A beiktatás ünnepségeit elkerülendő, a legnagyobb csendben avattatta fel magát Győrött. Csak közvetlen környezete tudott a dologról. Az egyházi funkcióit Zalka János győri megyés püspök végezte saját udvari kápolnájában. Hanem aztán az ünnepi külsőségek hiányát azzal utótte helyre, hogy egyházi, közoktatási és köz-művelődési czelokra 10,000 forintos alapítványt tett. Mikor pedig Pannonhalmán a győrszentmártoni képviselőtestület üdvözlésére megjelent, hiveinek megemlékezését azzal viszonozta, hogy összes írói tiszteletdíjait, melyeket időnként munkái után kiadótól kapott és összetakaragott, egy összegben átadta a községnek iskolai czelokra.

Ezután sorba következtek hazafias áldozatai. Annak emlékre, hogy a zalavári apátsgát az ő főapátsgát alatt lett egyesítve a pannonhalmival, Rada községben, mint új patrónus, nagy költséggel díszes templomot építtetett. A tihanyi ősrégi templomot stilszerűen restauráltatta s a templom freskópeit Lotz Károly és Székely Bertalan hazai festőművészeinkkel készíttette el. Ezenkívül renováltatta a tényői, péterdi, szent-iváni, ravazdi és bársonyosi templomokat.

A közoktatás érdekében is kiváló buzgalmat fejtett ki, hasznos intézetek létesítése által. Első sorban is, mintegy 120 ezer forint költséggel újraépíttette a főgymnáziumi épületet s az isko-

lát gazdagon fölszerelte. Szent-Iván községben, mely még e század közepén is horvát ajku volt, de a hazafias benedéz plébánosok buzgalma folytán lassanként megmagyarosodott, a község teljes megmagyarosodását azzal tette emlékeztetéssé, hogy nagy költséggel leányiskolát és kisdédóvodát építtetett s a fiuskolát is segélyezte.

Továbbá Zala-Apátiban kisdédóvodát, Varsányban és Tömörd pusztán népiskolákat építtetett, Kajáron örök időkre szóló alapítvánnyal megvetette a kisdédóvoda alapját, Kis-Czellben leányiskolát s szintén kisdédóvodát is létesített. Mindezeket kívül 24 szégyensórást tanuló részére évi 100—100 forint ösztöndíj-alapról gondoskodott.

Mindezeket kívül pedig Balaton-Füredet, mely e rend tulajdona, s mely évtizedeken keresztül az ő kedvelt fürdőhelye is volt, mintegy 200 ezer forint költséggel a világfürdők színvonalára emelte, hogy ez által a hazai fürdők emelésére példát mutasson másoknak és megtanítsa, hogy miként kell a fürdőző közönséget a honi fürdőkörhöz édesgetni.

Ezeket a nagy költségű intézkedéseket pedig csak az által lehetett végrehajtania, hogy ő maga is jó gazda s a takarékosnak mintaképe. Önmaga kényelmére keveset szokott fordítani. Életmódja egyszerű. És így annál bőkezűbb a közügyek és a szegények iránt.

Egyéni jellemére nézve maga a megtestesült szerénység, minden affektálás nélkül. Pártolója az irodalomnak és művészetnek. Nem csak a magyar, hanem a külföldi irodalom jelesebb termékeit is teljesen ismeri. Franciaul kitűnően beszél. A klasszikus nyelveket alaposan bírja, valamint a német nyelvet is.

Volt tanítványai, kik közül sokan már a közélet kimagasló alakjai közé tartoznak, — mint Baross Gábor miniszter is, — rajongó szeretettel és tisztelettel emlékeznek róla most is. Modora nyájas, lebilincselő, s egész lénye csupa finomság, szeretet. Szemeiből jószág sugárzik. Mindamellett erély, szívós kitarás, átható ész, ügyes tapintat fölb jellemvonásai. Elve: suavitert in modo, fortiter in re.

Most a hercegprimási méltóságra emelte őt a legfelsőbb bizalom. Egy egész országi szeméi csüngenek rajta. A közvélemény rokonszenvvel fogadta kinevezését s az egyszerű, a szerény, a munkás és nemes jellem előtt tisztelettel hajol meg. Jó pap, jó hazafi és jó gazda; pártolója a művészetnek s irodalomnak s barátja a békének, a kultura haladásának.

Ilyen férfiúra volt szükség a Pázmányok és Széchenyiek örökében. Áldás legyen működésén!

VARGYAS ENDRE.

AZ ÚJ HERCEGPRIMÁSRÓL.

Az új hercegprimás jószágos és erélyes, jó kedélyű és szeretetreméltó ember. A hol kell, tud szigorú lenni és vasmarokkal intézkedik, de ha minden rendben megy, ha intézkedéseit pontosan teljesítik, ha gáncsolni valót nem talál, megnyilatkozik szeretetreméltó kedélye, és ilyenkor igen tréfás és elmés. Egyéniségéhez egész legenda-kör fűződik, s a pannonhalmi ősmonorost lakói sok kedves apróságot tudnak róla beszélni.

Jellemrajza nem lenne teljes, ha csak azokról az alkotásokról vennék tudomást, a melyek nevéhez fűződnek. Ezekből csak a tanárt, a lelkipászort, az egyházfőt ismerhetnők meg, de be kell mutatnunk magat az *embert* is, úgy, a mint otthon él, a mint papjai közt mozog, a mint a napi munkában kifáradva, megpihen. Ezek az apró vonások kiegészítik nagyszabású alkotásait, s a derű meleg sugarában mutatják be fenkőlt alakját.

A teremés munkája egyaránt bámulatos: akár nagyszabású, akár kicsinyes dolgot produkál. Az őserdők tölgyének létrehozásában ugyanaz az isteni erő nyilatkozik meg, mely a nyirkos

zombékban az illatos ibolyát életre fakasztja. Így van ez az emberrel is. A nagyság nem csak a komoly munkában, nem csak a méltóság díszében, nem csak hivatása pompájában érdekes, hanem apró vonásaiban is felkelti érdeklődésünket, mert világot vet arra az egyszerű körre, a melyben él, a melyben munkálkodik, s a hol a komoly munkára erőt merít.

Vaszary Kolos nem kereste a kitüntetést, mely őt a pannonhalmi ősmonorost szerény czellájából az esztergomi hercegprimási palotába vitte. Mikor Csáky Albin gróf kijelentette előtte, hogy őt fogja javaslatba hozni a koronánál, esedezve kérte, hogy tekintsen el személyétől.

— Öreg ember vagyok már, kegyelmes uram, — így szólt a miniszternek, — nehezen megy az ilyen nagy változás. Aztán meg nagyon megsoktam ezt a szerény munkakört, a melyben élek. Nehezen tanultam bele a főpáti funkciókba is, ne kívánja tőlem, hogy kitegyem magamat a támadásoknak.

— Hát a hazáért nem áldozunk semmit!? — replikázott a miniszter. — Lásna méltóságod, én is kényelemben életem szépei hajlékomban; mégis fölcséreltem a miniszterséggel. Pedig engem ugyancsak meghurcoltak és ugyancsak megtámadtak. De eltűrtem, mert szolgálnom kell a közügyet és a hazát.

A pannonhalmi szerény kolostorból az esztergomi fényes palotába magával viszi legkedvesebb barátját: kanári madarát. A főpap már fiatal tanár korában szenvedélyes madárkedvelő volt, s mindig tartott magánál egy-két kanári madarat. A legvadabbat is úgy meg tudta szelidíteni, hogy két-három hét alatt vállára szállt, elvette tenyeréből a kendermagot és kedves csicsérgéssel derítette föl.

A jelenlegi kanári már megetté a kényerének javát, énekeli sem igen szokott, mert, mint valami kiérdemelt tenorista, elvesztette a hangját. De azért a főpap nagyon szereti a kedves állatot, mely szinte olvasni tud az arczáról. Ha a főpap komoly vagy rosszkedvű, körülötte repdes, és felderíteni igyekszik, s ha így sem sikerül, nagy nehezen rádúrálja magát valami madár-áriára.

Ezt aztán lehetetlen mosolygás nélkül hallgatni.

Hisz ki ne nevetne egyet a hamis akkordon, vagy a kivágtott gixeren?

Mandinak, a kedvenc kanárinak van azonban egy rossz szokása. Elpiszkítja a selyem butorokat. Halbik Cziprián, a pannonhalmi Szent-Benedek-rend szeretetreméltó perjele, a ki féltékenyen őrzi a rend minden vagyonát, váltig biztatta a főapátot, hogy kergesse a pokolba azt az illetlen madarát.

— Meg is esnék! Ez az én egyedüli barátom. Olyan hűséges hozzám, hogy hiába nyitom ki az ablakot, el nem repül. Ha kikergetném is visszajönné. Aztán meg olyan, mint magam. A a béke és engesztelődés csicsérgője.

A perjel nem tett több ellenvetést. De azért ma szívből örül, hogy a kis kanári is elmegy Esztergomba. Nem azért, mintha a pannonhalmi butorokat féltene tőle, hanem, mert a békét és az engesztelődést meggy oda csicséregni.

Mert az új primásnak ez a programja. Nem akar mást, mint az egyházi békét megteremteni, a felizgatótt kedélyeket lecsendesíteni, a vallási surlódásokat eloszlatni. És e feladattal kétségkívül nagy fába vágta fejszéjét, de nem kételkedünk benne, hogy a fát fel fogja aprítani.

— Pedig, — úgymond e sorok írójának, tréfás beszélgetés közben, — e feladat rám nézve nem könnyű. Itt a fejeletet könnyű volt fenntartani. A plébánost, ha nem úgy viselte magát, mint szerettem volna, egyszerűen visszahívtam a kolostorba. Aztán meg én jóformán egész életemet tanítással töltöttem, egyházi téren nem igen működtem, s így nekem kétszeres munka lesz a kifizető feladatot elérni.

Valami olyanfélét mormogtam, hogy az új hercegprimás sokkal erőteljesebb és fiatalabb, hogy sem az akadályokkal meg ne küzdhetne.

— Fiatalság! — válaszolt finom mosollyal. Elhegedülte azt már Szent Dávid.

Mikor kimentem a kényelmes fogadó szobából, egy kék libériás alak kapaszkodott a karomba. Első pillanatra megismertem benne a hatalmas Gyurit, a hercegprimás régi inasát, a kiről a főpap oly sok kedves és érdekes apróságot tudott beszélni.

— Tekintetes úr! — szólott bizalmas komolykodással, — hallottam, mikor az imént vizet vittem be, hogy Ő hercegégének már csak Szent Dávid tud hegedülni. Ne tessék elhinni. Tud ő maga is hegedülni, csak hogy — zongorán.

Gyuri barátunk ezzel a mondással arra célzott, hogy a főpáster minden vancsora után a zongorához ül és nagy gyönyörűséggel játszik a régi magyar egyházi énekek és szoltárok gyöngyei közül. Ez a szokása már igen régi keletű; még Esztergomban kezdte. Hozzá énekel is, halk, áhítatos hangon és szinte megkönnyebbülve tér nyugalomra.

A hercegprimást igen sok kedves és gyengéd kötelek fűzi *József főhercegre* és fenséges családjához. Tudvalevő, hogy a főherceg a győri főgymnáziumba iratta be fiait, még pedig abban az időben, mikor *Vaszary Kolos* volt az intézet igazgatója. A főhercegi sarjak tanárait is a benedézek közül választották ki. Vaszary Kolos mindig jelen volt az ifjú főhercegek osztályvizsgálatain s ezt a kedves kötelességet akkor sem hártotta el magáról, mikor már a főpáti székben ült. Azt a gyönyörű beszédet, melyet lapunk mai számában az ő eredeti kézírása szerint közlünk, József Ágost főherceghez intézte, mikor ez tavaly az alsóthi főhercegi kastélyban az érettségi vizsgálatot letette.

Hogy a főhercegi család minő gyöngéd és figyelmes volt mindig a főpáti iránt, bizonyítják a hozzá intézett levelek, melyekkel úgy József főherceg, mint fenséges hitvese a főpáti megfizették, s a melyeket a főpap kegyelettel őriz. De bizonyítja József főherceg ragaszkodását és szeretetét az a rendkívül meleg hangú üdvözlő távirat is, melyet a főpáthoz, f. hó 1-én, primás történet kinevezetésének alkalmából Alcsúthról intézett, mely szószerinti szövegében így hangzik:

„Fogadja Főméltóságod összes családom legbensőbb, legőszintebb üdvökívánatait hercegprimás lett legfelsőbb kinevezéséhez. Mind engem, mind fiaimat a legbensőbb hála érzelmei csatolnak általunk mindenkor szeretett személyéhez. Áldja meg az Isten minden léptét!”

József főherceg.

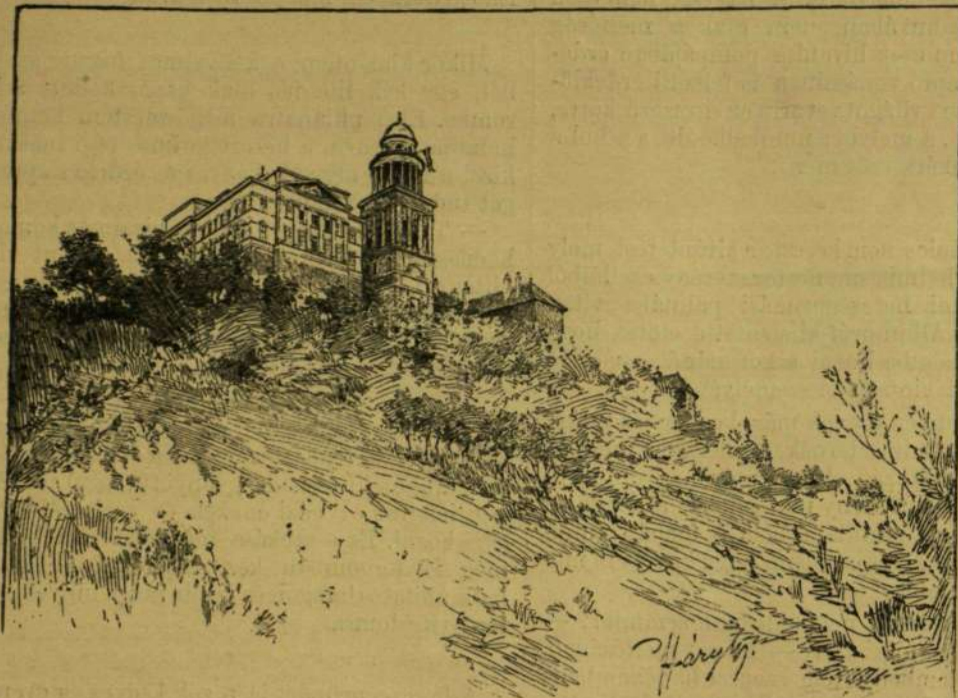
Ismeretes, hogy Vaszary Kolost, mint tanárt, tanítványai nem csak szerették, hanem a szó szoros értelmében rajongtak is érte. Pedig egy egész generációt nevelt a hazának. Nincs az a társadalmi kör, vagy réteg, a hol tanítványai ne volnának. Győrmege és a szomszédos törvényhatóságok intelligenciáját jóformán ő nevelte az életnek, s a kormányon ülő előkelőségek közt is nem egy van, a ki az ő keze alól került ki. Ezek kivétel nélkül szeretettel s gyöngéd ragaszkodással viseltek iránta, a mit legjobban bizonyít, hogy legelső, legkiválóbb, fenséges növendéke, *József Ágost* főherceg is jóformán az első közt volt, a kik az új hercegprimást, mint volt növendéket, táviratilag üdvözölték. A fiatal főherceg üdvözlő sürgönye így hangzik:

„Nagy lelkesedéssel olvasám Főméltóságodnak hercegprimásává való kinevezését. Fogadja Főméltóságod egykori növendékét a legbensőbb szívből fakadó üdvökívánatait. Isten leghensőbb áldásait kívánom az én mélyen tisztelt, szeretett tanítómna, kinek való ragaszkodásom ezen esemény által még jobban fokozódott és a kit az Ur Isten sokáig éltesen és vezényeljen.”

József Ágost főherceg.

Az alsóthi érettségi vizsgálatra a főpáti magával vitte régi inasát, a középső Gyurit is, kit hűségért, buzgóságért és gondoskodásáért nagyon szeret.

Gyuri úr nagyon eredeti legény. Huszonöt év óta szolgálja gazdáját és teljesen azonosítja magát annak minden örömeivel és bajával. Kissé nyers, néha goromba is, de zsenélése csak jó

A pannonhalmi főmonostor.

Háry Gyula rajza.

A pannonhalmi könyvtár.

szívéről és odaadó hűségéről tesz tanúságot. Zsarnokságát a főapát szívesen eltűri és sokat nevet rajta.

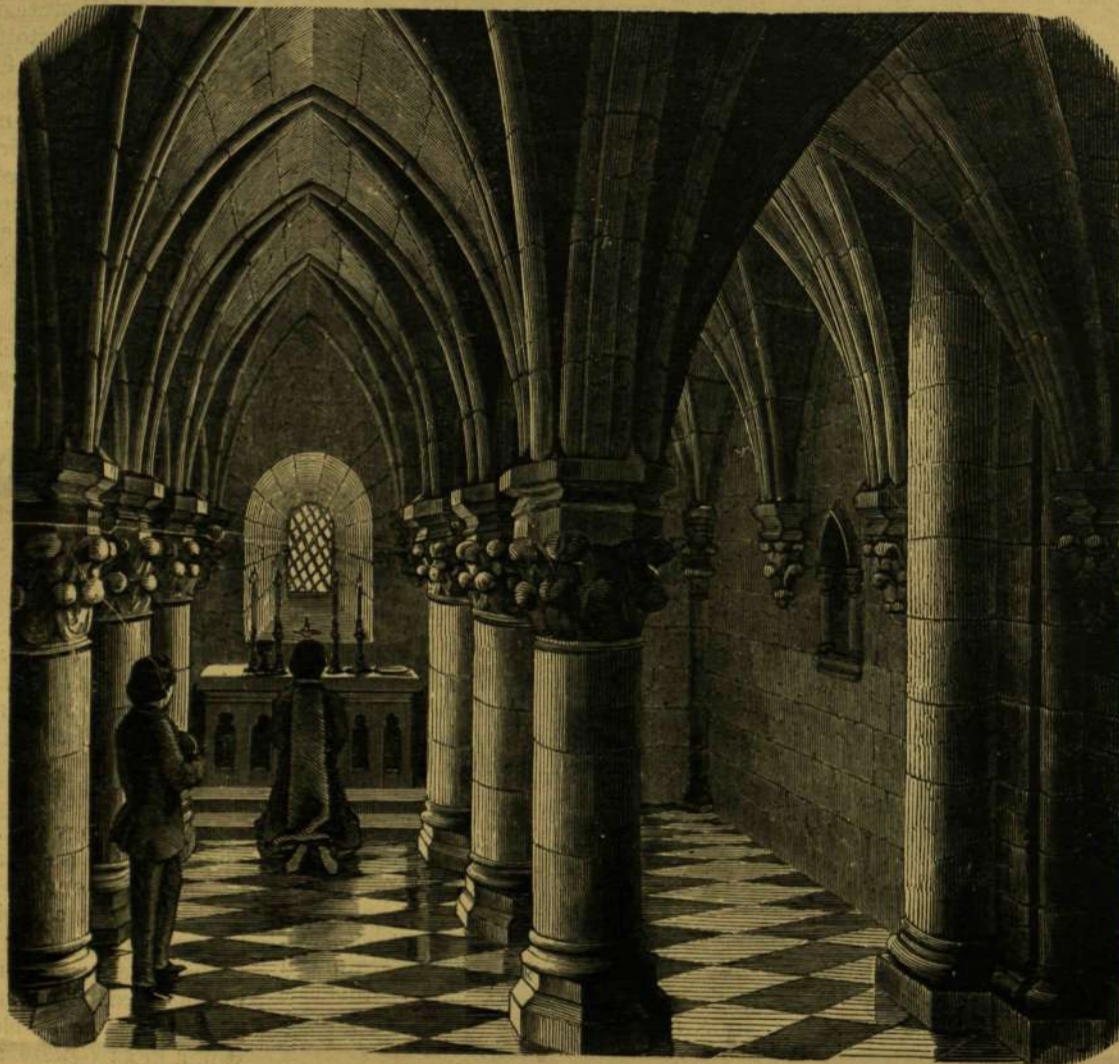
A primás nagyon keveset eszik és csak egy-két újnyi bort iszik. Egy ízben a pinczekezelő ezt észrevette, és elhatározta, hogy nagy palaczk helyett csak három deciliter bort fog a főapát asztalára tenni.

Az újítás első napján Gyuri, behozva a levest és meglátva a kis palaczkot, oda bök az újjával:

— Mi ez?
— Bor.
— Hát illik ez, egy főapát asztalára ilyen kevés bort tenni.
— Hiszen, fiam, ezt sem iszom meg.
— Sebaj! Megiszom én! R.

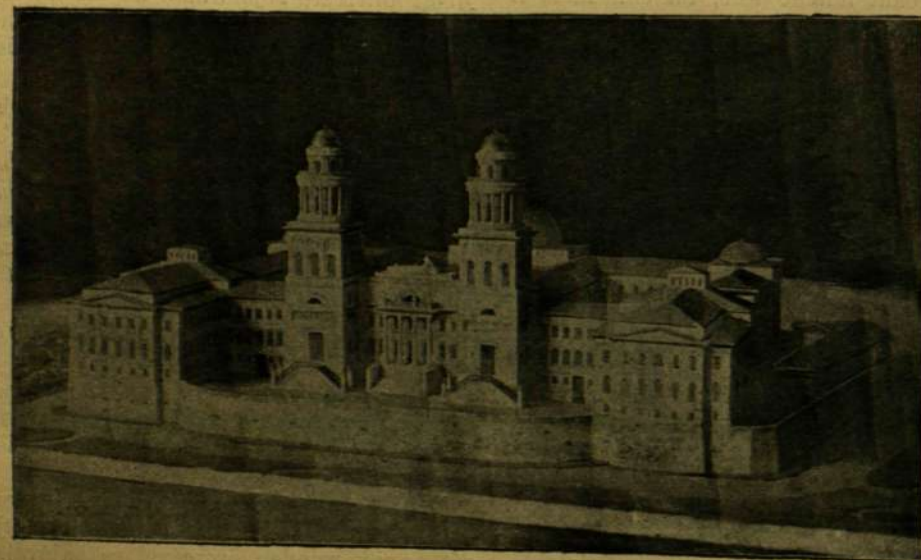
PANNONHALMA.

A pannonhalmi Szent-Benedek-rend tagjai a gondviselés újját látják abban a körülményben, hogy a kereszténységnek Magyarországon való megalapításakor is benézés szerzetest neveztek

A pannonhalmi székesegyház katakombája.

ki az esztergomi érseki székebe, s most, hogy a nemzet Magyarország ezeréves fennállásának nagy ünnepére készül, ismét benézést hívtak meg a hercegprimási méltóságra. Ez a körülmény az általános érdeklődést ismét Pannonhalmra felé tereli, mely a történelem tanúsága szerint nem egyszer vonta magára a közérdeklődést. Hisz a kereszténységnek honunkban bölcsője volt, szervezése és kiváltságai régebb keletiek az összes magyarországi püspökségeknél, falai közt hírneves férfiak nőttek nagygyá, s csendes cselláikba elvonulva olyan munkásságot fejtettek ki, melyeknek nyomai megtalálhatók művelődéstörténetünk lapjain. Ismeretesek Szent Mór-nak, a Pannonhalmáról kikerült hírneves pécsi püspöknek nevezetes alkotásai, s az újabbak közül, — hogy csak néhányat említsünk, — Guzmics Izidor, Czuczor Gergely, Czinár Mór, Rónay Jácint, Rómer Flóris és Jedlik Ányos kiváló és érdekes munkássága.

A pannonhalmi főmonostor végleges tervének gipszmintája.

A pannonhalmi főmonostor főbejárata.

Storno Ferencz rajza után.

A PANNONHALMI SZÉKESEGYHÁZ SZENTÉLYE.

Engedjék meg Fenségetek, hogy én is, ki nyelva éven át láttam nőröckben részt, lélelben József Ágost ő Fenséget, és nemepélyes alkalommal felszólal. lassak.

A kérdésről kintem, melylyel Fenségetek legmagasab és boldogító kegye megkezdte, véget is, és bár örökre fennmarad annak a törökellen küszögnek, annak a legmilyebb hírolattal párosult őfenséke királatlennel és szeszélnel erős kapcsa, mely engem a fenséges család mind egyk tagjához fűz; de megzakart az a gyöngéd kötélet, mely tanart és tanítványt öszeköt, s mely eddigelé József Ágost ő Fenségethez csatolt

A busu órájában eszembe jutnak egy idő harcosmal a kürdörré lépő fiatal katonához intérék eme prava: esto vir, legy férfi; esto vir a szónal azon helyen érvelésben: qui habet virtutem, mert lehet valaki rendkívüli esztettségű, Te arónt községes lélkü; lehet valaki garndag értelmi szerében, de fagyony a frív nemes értelmében. Nem erre vonatkozotag intérem Fenségethez az említett busu pravaikat; abban ugyanis éironyos vagyok, hogy a lelkiélet, a jellem belsőtelében Fenséget a vir fogalmánál megfog feléln; hisz azon elöllel ideális alakot - a fenséges fiúlelet is késhere.

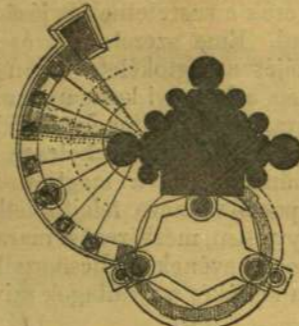
Kel naponként fennről fenne láthatta, ezelnék erőnyel kéltében vagy, mint pravaiban nyilvánulón naponként tá, paratálhatta Fenséget, és bár távol a fiúlel hártól, utkö, rónként mégis megérkekelhatja arókat a fiúlel áldó kesetel, melyet vereték; hallhatja arókat az áldó ajlatat, melyet tá, sítotál; időközönként megpihenhet arókat a hön dologó prív lön is késhere ides fiúlelben, melyet oby bensön feletit és fogját feleteln a prívben is.

Busu, illetve kérv pravam Fenséget tanulón időka, kánal végén, új pályájára vonatkozotag, melynek kerde, hön Fenséget is egy van, mind azon nándot, kinek utya elye vir ágóttal van beharóve és emiatt nem látja a fájádmak, a kúrtelék és fennvedérek edjeit, melyen pedig keresztül kellend hatolnia, mert nines ember, bár mily magas állam, ki fájádmak nem érteit, nines, ki kömnye ket ne hullatott volna. Az ar ör, ki Fenséget újája előll álland, nem fogja Fenségetet a fennvedérektől megvédeni. És fennvedérek néha élesetben febrék meg a mind en prá földi jóval bővellelő fejedelm, vagy fejedelm sarj prívét, mint a mundermapr kemyeret nélkülöző szegényét

A fájádmak oby órában emlíkerül meg Fenséget busu pravaimról; esto vir, legyen erős férfi, enyhitte fájádmak azon vigasztaló tudat, hogy nem csak a Fenséges család, hanem a Fenséges családot egész Daadával és hírolat, tal sítotál és fróctó egész nemzet vepr népt Fenséget báratában, mely ammal késebb, memmel több niselet, valamint népt ver örömlen, mely ammal na, gyobb, memmel sötben érezte.

Pannonhalmi 1890. július hóban. Vasary Kolos főpápa

Vasary Kolos főpápnak József Ágost főhercegehez intézett beszéde az érettségi vizaga letétele után.

A szószer alaprajza.

A szószer mennyezete a 'Sz.-Lélek' galamb képével.

A pannonhalmi székesegyház szószerké.

CSÁSZKA GYÖRGY KALOCSAI ÉRSEK.

A magyar királyok főpátronusi jogának közel kilencszázéves gyakorlata során most fordult elő talán legelőször, hogy a király egy és ugyanazon napon tölti be az ország két első főpapi székét, az esztergomi és a kalocsait. Ez epokhális eseménynek különös érdekességet kölcsönöz annak a két egyházi férfinak egyénisége, kiket a korona bizalma fölkeresett, midőn őket, úgy szólván, se várva, se kérve, Magyarország két legfőbb egyházi méltóságára, melyet egy nagy múlt kegyele és dícsénye övez, miként a felelős miniszter imént kijelentette, a király saját elhatározásából kinevezte.

E szerencsés és országzsérte a legélelkebb rokonszenvet és megnyugvást keltő kinevezések valóban úgy tűnek fel, mintha az erkölcsi nagyság, a nemes szív és a keresztény erények sarkköve az alázatosság és mindezek mellett a lelkes magyar hazafiság méltó jutalmi kívánának lenni, a mennyiben a hercegprímási székre az egyszerű benczés szerzetes, a fényes nevű elődökben bővelkedő kalocsai érseki székre pedig a szepesi püspöki rezidencia szerény lakója hivatatott meg, kinek eddigi működése ott az ország éjszaki határán, vegyes ajku, általában szegény lakosság között, valóban hasonló volt a májusi csöndes esőhez, a mely termékenyit és melynek nyomában dús tenyész, virány támad. Ha majd valaki meg fogja irni a szepesi egyházmegye történetét, Császká György tizenhét éves püspöki kormányzását minden téren a haladás, az emelkedés és a magyarsodás korszakának nevezheti el, méltán és igazsággal. A maradandó alkotások egész sorozatát hagyja maga után az új kalocsai érsek eddigi egyházmegyéjében, melyet valóban kimondhatatlan vesztéses ért távozásával. De a válás fájó érzése kölcsönös, mert a volt szepesi püspök, az egyház és püspök közötti viszony symbolumának, az egyház felfogásának megfelelőleg, igazi hitestársi szeretettel csüggött egyházmegyéjén és hű népét nemes szívének egész melegével ölelte keblére. Ennek a benső viszonynak megható szavakban adott kifejezést, midőn a kalocsai érseki palliumot neki felajánlották. «Oh, hagyjanak engem a Szepességben meghalni. Hisz még nem fejeztem be megkezdett művemet és itt még annyi teendőm van» sobajta fel könnybe lábadt szemekkel.

A Gondviselés azonban másként határozott. Császká György életpályáján más teret jelölt ki kifürkészhetetlen céljai megvalósítására. Feljegyezhetjük, hogy Császká György, meghajolva az uralkodó akarata előtt, kötelességéretből foglalja el érseki székét, és csupán az a tudat önt belé erőt és vigasztalást, hogy nagyobb hatáskörében hathatósabban működhetik közre nemes ideáljainak megvalósítására és kecsgethet bennünket a remény, hogy a katolikus egyház és hazánk közügye, és általa rajongásig szeretett és istápolat magyar nemzeti ügyünk tovább is bizton számot tarthat hathatós támogatására, kipróbált erőire. A jeles egyházi férfiak életrajzi vázlatát a következőkben ismertetjük.

Császká György kalocsai érsek Nyitra-Zerdahelyen született 1826 december 4-én. Anyai ágon unokatestvére Samassa József egri érseknek. Iskoláit Nyitrán kezdte, Tatán és később Esztergomban folytatta. Követvén szelid, vallásos hajlamait és megfelelően forrón szeretett édesanyja ohajtásának, a papi pályát választá, s az esztergomi egyházmegye kebelében, a pozsonyi «Emericanum» nevű papnevelő-intézetben töltött két évet, azután Nagy-Szombathban a bölcsészeti, a theologiai tanfolyamot pedig a bécsi tudományegyetemen, mint a «Pazmaneum» növendéke végezte és 1850 szeptember 21-ikén pappá szenteltetett.

Tanári képességet felismervén előjárói, a nagyszombati érseki konviktusban előbb prefektusnak, később az ottani érseki liceumban tanárnak nevezték ki. Hogy tanulmányait és tapasztalatait gyarapíthassa, az osztrák tartományokban és Felső-Olaszországban a gyermekszemináriumok tanulmányozása végett utazott. De nem sokáig hagyták a tanári pályán működni s tehetségeinek érvényesítésére csakhamar az egyházkormányzati tér nyílt meg előtte, mert már az 1853. év végén a nagy szombati szentszék jegyzőjévé és egyszersmind érsekhelynöki leváltárnokká, majd három év mulva érsekhelynöki titkárrá mozdították elő.

A fiatal, de már is szép készültsgű, eleven, nyílt eszű férfiú itt nagy jártasságot szerzett magának az egyházkormányzat minden ágában, mire még több alkalma nyílt akkor, midőn 1864-ben a primási irodaigazgatói állomás üresedésbe jöven, erre Scitovszky János hercegprímás Császká Györgyöt nevezte ki, ki e fontos

állásában annyi szakavatottságot, akkora buzgalmat és tapintatot tanusított, hogy Scitovszky halála után Simor János hercegprímás által irodaigazgatói állásában nem csak megerősített, hanem ott még akkor is meghagyatott, midőn 1870-ben esztergomi kanonokká neveztetett ki. Érdekes felemlíteni, hogy a nagyevű Scitovszky primásnak Haynald Lajos volt az első és Császká György az utolsó irodaigazgatója, ki most Haynaldot követi a kalocsai érseki széken. Mindkét hercegprímás egyaránt nagyra becsülte Császká György nemes jellemét és kiváló képességeit, melyek érvényesítésére ismét tágabb tér nyílt előtte, midőn Császká György 1874. évi február hó 27-én püspökké kineveztetett az ország éjszaki határán fekvő püspöki székre, mely Samassa Józsefnek egri érsekké történt kinevezése folytán jött üresedésbe. Abban a konzisztoriumban prekonizáltatott Császká, melyben. Simor János, mint ujonnan kinevezett bíbornok, először vett részt, 1874 június 15-ikén.

Cserna Károly rajza.

Császká György
Georgius Császkay

Ugyancsak Simor János szentelte fel püspökké 1874 július 19-én, s a hercegprimás és volt irodalgaigazgatója közötti benső viszony állandóan megmaradt azután is, hogy Császa György székesi püspök lett, kit azzal tünstetett ki Simor János, hogy 1881-ben meglátogatván Szepességben, nála, savnikai várkastélyában, melyet Császa György mint aszeri és fényes berendezett, valamint egy nagyobb szárnyépülettel megtöltött, négy hetet töltött. Különös fordulata a sorsnak, hogy Simor János holttetését éppen Császa György szentelte be és kísérte el örök nyugalma helyére.

Császa György 1874 szeptember 2-án elfoglatván székesi püspöki széket, igazi apostola lett egyházmegyéjének. A vallás szent igéit és a magyar hazafiságot hirdette szüntelen szóval és maradandó tettekkel, mert benne az igazi egyházi szellem elválaszthatatlanul egyesül a lelkesült magyar hazafisággal és egész lényét az egyház és a hazai iránti kötelesség őrzi hatja át. Két oltáron áldozik Császa György minden nap: a hit és a magyar hazafiság oltárán, és mind a kettőn egyformán tisztá szívvel. Embertársai iránti szeretete pedig kimeríthetetlen. Gyengéd lelkiületét legjobban jellemzi püspöki ezimerebe vésett jelmondata: „*Crucis amore.*”

Nemes jelleme, nyárias és a keresztény ember egyik legfőbb erénye, az alázatosság leereszkedő modora által, mindjárt püspöki székeinek elfoglalása után megnyerte a joghatósága alá rendelt papság és hívek osztatlan szeretetét és határtalan tiszteletét, mely őt egész pályáján szakadatlanul kísérte áldásos működésében.

Püspöki székeinek elfoglalása után első feladatát a közköztudatig, különösen a női ifjúság vallás-erkölcsi nevelésére fordította. A székesi egyházmegyéjében 1876. évig ismeretlenek voltak a női szerzetesek vagy egyházi gyülekezetek, melyek a leánygyermek nevelésével és kiképzésével foglalkoznak. Császa György bőkezűségének köszönheti a székesi egyházmegye, hogy ez időszakra már négy helyen oly szép sikerrel működnek a szatmári irgalmas nővérek; még pedig Szepes-Olasziban, hol Császa György egyházmegyei leánynevelő intézetet létesített; Lőcsén az általa 8000 forint megvett és 12,000 forint költséggel kibővített díszes épületben leánynevelő-intézetet és 8 osztályú felsőbb leányiskolát állított fel; továbbá Rózsahelyen, hol a leánynevelő-intézetet, a városi kath. elemi iskola leányosztályait, a gyermekóvodát szintén a szatmári irgalmas nővérek vezetésére bízta; végre Thurdossin árvamegyei mezővárosban, a felvidéki magyar közművelődési egylettel és a városi hatósággal karöltve magyar gyermekóvodát állított fel és szintén a szatmári apácákra bízta. Tetemesek azok az összegek, melyeket a kiváló egyházi férfi a nőnevelésre áldozott. Ezenkívül éventeként 20—25 leánynevelő Császa György bőkezűségéből ösztöndíjat élvez. Az ímént felsorolt négy leánynevelő-intézetben és a gyermekóvodában éventeként körülbelül 500 leánynevelőnek nyert nevelést és oktatást, és pedig *kizárólag magyar nyelven*. De mind e gondjai mellett, melyeket a kiváló főpap a nőnevelés előmozdítására és emelésére fordított, nem tévesztette szem elől a fiúgyermek nevelését és oktatását sem. Az ő gondozása és anyagi hozzájárulása mellett az elemi iskolaügy nagy virágzásnak indult az egész székesi egyházmegyéjében, de kivált Arvamegyében, a számos hegy-völgyön elsórt községben, hol azelőtt sem iskolák, sem tanítók nem léteztek és a tanköteles gyermekek még enyhébb időben is csak nagynehézben, a téli zord idősok alatt pedig semmiképen sem látogathatták az anyagyházi községben létező iskolát. Császa György itt a hitközségekkel köröltve új iskolákat és tanítói állomásokat állított fel, a szükebb ellátású tanítói állomásokat megjavította és szaporította, számos szűk iskolaházat kibővített. Egyházmegyéje területén 6 tanítói egyesületet alakított, és azok mindegyikét alapítvánnyal látta el. Kifogyhatatlan bőkezűségét a közpüspök ifjúságra is kiterjesztette. Számos tanított ember a főpásztor áldozatkészségének köszönheti pályáját. Azoknak az ifjaknak száma, kik Császa György 17 évi püspöki kormányzása alatt csak Lőcsén és ottani kir. kath. főgymnáziumi táptinztetben éventeként tetemes segélyösszeget nyertek tőle, megüti az ötszázat. A székesi helyi rom. kath. tanítóképző-intézetet nagyrészt a püspök pénztára tartja fenn, mely nemcsak a tanerők fizetéséhez járul hozzá, de

ezenkívül belőle éventeként 14—16 ifjú képzőintézetű tanuló részre szól. Császa György főpásztori hivatalos körúti alkalmával is egyházmegyéjében mindenütt első és legkedvesebb kötelességének tartja az iskolákat meglátogatni. Valódi atyai intelemben részesei gyermekeket és különösen a magyar nyelv megkedvelésére és mielőbbi elsajátítására buzdítja. A magyar nyelv tanulmányában különösen kitünt gyermekeket jutalomdíjjal szokta részesíteni. De a magyar nyelv és a magyar hazafiság érdekében nemcsak az iskolai, hanem a társadalmi téren is nagy tevékenységet fejtett ki.

A magyar kormány és a felvidéki országgyűlési képviselők hivatalára elvállalta a „Felső-magyarországi hazafias fő közművelődési egyesület” elnökségét, melynek az a célja, hogy hazafias irányú tőt nyelvű lap és egyéb népies irodalmi művek által a magyar hazafias szellemet építsék azok körében, kik eddig még magyarul nem tudnak. Mint ennek a közhasznú egyesületnek elnöke tetemes áldozatot hozott éventeként a magyarság ügyének. Hasonló támogatásban részesítette a löcesei „Magyar Eötvös-kör”, valamint a „Szepesmegyei történelmi társulat”, melynek szintén elnöke és a társulat alapítványát éventeként tetemes összeggel növelte.

A képzőművészeteknek leghathatósabb támogatói közé tartozik Császa György. Számtalan érdekes és igen becses egyházi műemléket mentett meg a biztos enyészettől, midőn azokat nagy szakértelemmel restauráltatta. Midőn elfoglalta püspöki széket, mindjárt a székesi Szent-Márton-székesegyház restaurálásának tervével foglalkozott. De e tervének megvalósítását későbbre kellett elhalasztania, mivel, tekintettel a székesi püspökség nem valami dús jövedelmeire, előbb az egyházmegye több régi templomát kellett helyreállítani. Így mindjárt 1876-ban a XV. században épült poprádi plébánia-templomot belsejre 3000 forinttal restauráltatta; 600 forinttal hozzájárult a löcesei Szent Jakab ósrégi egyház XV. századból való remek fali festményei helyreállításának költségeihez. A kijavítási munkákat Storno Ferenc eszközölte. Ezen kívül ugyancsak a löcesei templom részére őt gyönyörű üvegfestési ablakot készített 8000 forint költséggel. Hasonlóképpen az iglói templom belsejre díszítéséhez Szent Györgyöt és Szent Mártont ábrázoló két gyönyörű üvegfestményt hozzájárult s több más goth stílusú templom helyreállítását tetemes pénz-áldozatokkal előmozdította. Új és igen díszes templomot építtetett Lykavkán goth ízlésben, hasonló stílusban építtetett Majunke Gedeon székes-olaszi építész terve szerint új templomot és felszerelte azt a sajátjából Tatra-Füreden. Ennek a templomnak két szép üvegfestménye van, ú. m. a „Szent Császka” és „Szent György”, melyek Kratzmannál készültek Budapesten. De a Szepességben egyik maradvány jó emléke marad Császa Györgynek a székesi székesegyháznak külső és belsej restaurálása, melyet lapunk más helyen tüzetesen ismertünk.

Császa György, mint a képzőművészetek meleg barátja, örömmel istápolja is azokat. Az országos iparmúzeum jöttévi között első helyen áll. Tetemes összegeket bocsátott az intézet rendelkezésére, a melyből a szakképző szabadon vásárolhattak. Szébbnél-szebb magyar iparművészeti tárgy díszítéi fővárosi lakását, valamint székesi helyi és savnikai kastélyait. A képzőművészeti társaság kiállításainak bőkezű vásárlója, kastélyai valósgok gazdag képcsarnokok, melyek kiváló műértelmelem vannak összegyűjtve. Két festőt, kik közül az egyiket saját költségén tanították ki Budapesten Lotznál, állandóan foglalkoztat rezidenciájában. Ezek közreműködésével restauráltatta a székesi templomok régi festményeit, táblaképeit.

Székesi helyi nagyszerű berendezésű palotájának termei valósgos múzeumok. Kiváló mütárgyakkal és kitűnő választékosággal vannak berendezve és díszítve. Ezek közül kiemelendő Szoldatics Rómában élő magyar festő remek művi házi oltára, melynek szárnyait az „Angyali üdvözlet” remek festmény, Péter és Pál apostolok alakjai díszítik, belül pedig a „Madonna” rendkívüli szép alakja látható. Szoldaticstól még „Szent György” és „Tamás apostol” festmények vannak ottan. Ezen kívül egyik szalont Siebernek „Ece homo” pályanyertes, nagy hatású festménye, több hazai festő tájképe, arcképei díszítik. Császa a szobrászatnak szintén bő-

kezű mecenása. Jellemző, hogy Simor János boldogult hercegprimást áldozói jubileuma alkalmából csupa albumokkal és feliratokkal özönlötték el s az ajándékok között szorosban vett mütárgy csak három volt. Az egyik a fővárosi pasztoraléja, a másik Simor szülővárosának, Székes-Fejérvárnak nagy ezüst emlékérmé és a harmadik a primás karrair márványból készült mellszobra, melyet Strobl készítet Császa György megbízásából. Ennek a szobornak egyik másolata, valamint Császa Györgynek Strobl által mintázott szép márványszobra a székesi helyi kastély termeiben láthatók. Ugyancsak itt vannak elhelyezve díszes faragású szekrényekben Császa György ritka érem- és régiség-gyűjteményei, inkunabulái, melyeket ritka szakértelemmel gyűjtögetett össze.

A hazai tudományos és társadalmi közügyek iránt melegen érdeklődik. Méltóságánál fogva főrendiházi tag lévén, tevékeny részt vesz a törvényhozásban, tagja a pénzügyi bizottságnak és a főrendiház nyilvános ülésén gyakran felszólal. Szónoklatai alaposság és az előadásban választékos egyszerűség jellemzik. A kulturális mozgalmakban az első tényszók között találjuk. Befolyásával sokat lendített a székesi-megei fürdőkön és nyaraló-telepeken. A magyar orvosok és természetvizsgálók 1888 évi augusztus 23—28-án Tatrafüreden megtartott vándorgyűlése elnökévé választotta meg Császa Györgyöt, ki ebből az alkalomból a saját költségén igen szép és terjedelmes „Szepesi Emlékkönyv”-et adott ki. A közegészségügyről tartott előnöki megnyitó beszédét pedig nagy tanulással olvasták az egész hazában.

Bőkezűségéből és áldozatkész támogatása mellett Szepesváralján nyomda és „Szepesi Közlöny” című társadalmi hetilap létesült, melyek mindannyi tényszók a magyar nyelv és magyar szellem terjedésének. Egy nagyobb számban régi egyháztörténelmi vállalatot tovább folytatott. A címre: „Supplementum Annaletorum Terrae Sepsusiensis. Pars II.” E mű kitűnő forrásmunkául szolgál úgy az általános hazai történetnek, valamint a Szepesség történetének. Valóban alig van hazánkban hasznos és jó irányú egylet vagy társulat, melynek Császa alapító tagja nem volna és a társulatok céljait nemcsak anyagilag, de tényleges működésével is elő ne mozdítaná. Így a magyar tudományos akadémiának is jöttévi közet tartozik, a mennyiben az akadémia dísztermének kifestésére 2000 forint adományozott. A „Monumenta Vaticana” című vállalat költségeire pedig 3000 forint adott.

De mely szavakkal emlékezzünk meg Császa György érszeknek határát nem ismerő jótékony-ságáról? Ki tudná megszámitani azokat az összszegeket, melyeket a jószívű főpap közhasznú és jótékony célokra már áldozott. Szepes-, Arva- és Liptómegeire, az ország legszegényebb megyéire kiterjedő székesi egyházmegye szükebb ellátású lelkészei Császa Györgyben nemcsak szerettet főpásztorokat, hanem egyszerűsággal jöttévi legjobb atyjukat is bírták, ki a lelkészeinek jövedelmi hiányát saját bőkezűségéből nagylelkűen és valóban atyailag pótolni szokta minden évben, míg a székesi egyházmegyét kormányozta. E célra 17 évi püspöksége alatt 100,000 forintnál többet áldozott. Ezen kívül a székesi egyházmegyei papság nyugdíj-alapját több ezer forinttal növelte, továbbá a székesi helyi tanítóképző-intézet növedékei részére segélyező egyesületet létesített és azt alapítványokkal biztosította. A szegények és ügyefogyottak iránti pártatlan könyörülethez országosra ismertette. Jöttévi menyeneinek értékét emeli, hogy mindenki tudja róla, hogy szívesen adja azt, a mit adhat.

Valóban enyi erény, s ily hasznos tevékenységek, annak a nagy szerénységnek dacára, mely Császa György érszeket jellemzi, ki valósgal irtózik a feltűnéstől és az úgynevezett szerepléstől, nem maradhatott még sem titokban és tudomására jutott ő Felsőlegének is; kinevezte belső titkos tanácsosává, néhány évvel ez előtt pedig „kiváló érdemeiért” az első osztályú vaskoroná-remdel díszítette fel. Most, ime, Magyarország második fényes történeti érszékebe helyezte, a mely legfelsőbb bizalom méltó jutalma annak a fényes, szepöltlen, egyházi és hazafiai életpályának, melyet Császa György érszek eddig befutott.

Valóban enyi erény, s ily hasznos tevékenységek, annak a nagy szerénységnek dacára,

mely Császa György érszeket jellemzi, ki valósgal irtózik a feltűnéstől és az úgynevezett szerepléstől, nem maradhatott még sem titokban és tudomására jutott ő Felsőlegének is; kinevezte belső titkos tanácsosává, néhány évvel ez előtt pedig „kiváló érdemeiért” az első osztályú vaskoroná-remdel díszítette fel. Most, ime, Magyarország második fényes történeti érszékebe helyezte, a mely legfelsőbb bizalom méltó jutalma annak a fényes, szepöltlen, egyházi és hazafiai életpályának, melyet Császa György érszek eddig befutott.

Dr. DOLNÉCZ JÓZSEF.

CSÁSZKA GYÖRGY ÉS A SAVNIKI VÁRKASTÉLY.

Az a lépés, mely a Szepesség délvidékének egy regényes pontjáról a homokvidék érszéki rezidenciájába vezet, nemcsak helyi távolság tekintetében nagy, hanem nagy az a vele járó méltóságot és minden egyéb más tekintetben is. Az a lépés a Haynald örökébe vizs, a ki fényt tudott árasztani szelleme lángjával nemcsak egyházára, hanem az egész országra; az a lépés második helyet biztosít Magyarországi főpapjainak kiváló gyülekezetében és biztosít bő eszközöket arra, hogy az ország második egyházfeje mindazoknak, a mik a humanizmust általán, s a nemzeti irányt pedig különösen érdeklik, pazaral élhessen. A jótékony cselekedetek gyakorlása terén a kalocsai érszek az egyházmegyének, a melytől pár nap mulva bucsút vesz, mintaképe képezi, rá néve az ép oly napi szükség, mint az életfentartásnak bármely eszköze. Ez az élet-szükség vele fog menni Kalocsára is és vele megy minden bizonynyal a nemzeti irány szolgálata szívén viselő hajlama is. Értem különösen a magyar irodalmat és a magyar művészetet.

A volt székesi püspök mint az irodalom buzgó pártolója és lelkes műbarát ismeretes. Most a kisebb körből nagy pályatérre lép, s a szerény eszközök nem lesznek többé korlátai annak, hogy az irodalom és művészet emelését célzó hajlama széles arányokban érvényesülhessenek. Ebben az irányban nálunk még mindig fájdalmasan táv a mező. Könyv, kép, meg lehetős bő természetben jut az évi piacra, de szomoruan lanyha a kereslet. A „műbarátok köre” ugyan üdvösen lendítöleg hat az ügyre, de tulajdonképi sikeről csak akkor lehet majd szó, a mikor a társadalom minden hivatott rétegeiben éltszükség lesz az a cél, hogy magyar könyvet és magyar képet kell vásárolni.

A magyar képnek nemcsak itthon, de külföldön is megvan már a maga elismerése. A képzőművészeti csarnok időszaki kiállításai kétszerelesen emelőleg hatnak mindazokra, a kik csak tizenöt évre is visszapiantlandok. El lehet mondani, hogy a semmiből lett meg a valami és hogy, úgy szólva, önerejéből született meg a magyar művészet, mert az állam segédkezése egy kis buzdító eszköznek magasabbra alig értékelhető.

Nem lehet a szellem munkásainak ezen csoportjára a legmelegebb rokonszenv nélkül tekinteni. Ez a csoport mindenkifölött a magyar katolikus főpapság rokonszenves figyelmére érdemes. Olyan figyelmet érdék, mely egyúttal magasabb értelemben vett hivatás is, és a melyre kitűnő példa az a nemes magatartás, melyet a magyar művészet iránt magyar képek vásárlásával, minden egyes kiállítás alkalmával, az uralkodó tanúsít. A kalocsai érszek ennek a fejedelmi példának buzgó követője lesz. Biztosíték ez irányban az a lángoló szeretet, melyet a művé-

szet iránt székesi püspökségének tizenhét éve alatt tanúsított.

A tizenhét év eseménye juttatja azt a köteléket, mely közte és egyházmegyéje közt a szereteten nyomán oly bensősé fejlődött, hogy annak szétszakítása nehéz lesz hívekre és főpásztorra egyaránt. Hívei szerették szelid, jó lelkülete, emberies érzése, jótékonyága és főpásztorhoz illő létele érvén, ő meg viszont melegen ragaszkodott hozzájuk. De ragaszkodott ő mint hegyvidék szülőlté, a székesi halmok, völgyek és csücsök regényes képeiből a különösen a Tatra élettel legéhező. Szepeshelyi rezidenciájára magaslaton áll, pompás képpel a tájra. Egyik oldala hegyektől övezett völgykatlanba tekint, a másik a székesi várfészekre nyujt érdekes kilátást, a harmadik meg a Tatra felé néz. A Tatra hatalmas csücsait azonban nem innét élvezni a székesi püspök. Azokra a rezidenciának csak homályos körvonalakra osztott pillantása van. A székesi püspök a Tatrát, az annak úgyszólván tövében fekvő savnikai várkastélyból élvezni.

Savnik a Szepesség től busuzó püspököknek oly kedvező nyári tartózkodása volt, hogy szavahihető forrás szerint, az érszéke történt kinevezetése alkalmából nála megjelent első üdvözlőkön könnybe lábadtan azzal felelt, hogy „Ott nincs Savnik”. És valóban minden oka is van sajnálni azt a felséges nyaraló-helyet. Kastély, parkja, alpeisei s a szomszédságban buzdító sudaras fényördök révén annak mindene megvan, a mi szemre, lélekre üdítő. Trefort Ágost is ott keresett Schilbe tett utolsó útját megelőzőleg pihenést, s ez alkalomból kiindulva emlékezett meg felőle néhány év előtt a „Fővárosi Lapok”-ban *Szvry Dénes*, melyből időszerűnek tartjuk a következőkben közölni a Savnikra vonatkozó részét:

„Élőnk emlékekben maradt az a várszerű, tornyos épület, mely a Kassától Poprádnak vivő vonalon egy balra vetett oldallpillantással, perczer feltűnik. De csak egy perczer, mert a halmos vidék s a kanyargó vonat eltünteti gyorsan. Ebből a pillantásból azonban alig képzelné az ember, hogy azok a redők falak annyi melegség rejtőgetői, s hogy a vidék kapcsolatos stírsége a legzebb parkok egyike. Nyár idején onnét árasztja ki felöltést kerülő jótékony-ságát a székesi püspök, s ott töpreng a fölött, hogy mikép varázsolja savnikai kastélyját mindazok második otthonává, a kiket vendégszeretetében magához édesget.

Jótékony-sága valóban megható, szívvelsége pedig szinte zavarba ejt. Kocsija zörgését ismeri a falu népe és seregessen tudul áldása elé; ha meg gyalog jár, panaszzal árasztja el a környék apraja-nagya, melyre alimizna zacskóval felel, s mikor tartalma kifogy, mentegetőzse vizasztal s int türelemre, a nélkül, hogy saját próbára tett türelmét csak perczer vesztené. Szívöb adni mesterleg tud, mintha csak örökké előtte lebegne az az arany mondas, hogy «a gyöngéd-tlenül nyujtott segélyt igénybe venni kin».

Az a várszerű tornyos épület, melynek környezetére áldás az érnek nyárszaka, érdekes kép. Mikor első alapkövét letették, az ölnyi vastagságú fal még a karesübbak közé tartozott. Szerzetesek voltak alapvetői, a mi meg annyit jelent, hogy ott viz, hegy, erdő, róna költői összhangban egyesül. Zárdatelpekre gyönyörűséggel tekintettem mindig. Azok a természet ki-választott gyöngyei. A Fel-Duna kanyargó útját bájos pontok láncza képezi, de a legvonzóbbak a zárdák. Ott van hegy magasán Göttweih, a mely grászámra kísért, ott van Mők a Duna egy kis ágára kisügöllő sziklaesücsön, s hogy itthon maradjak, itt van a zárdák királyja: Pannon-balma, a Balaton gyöngye; Tibany, s itt vannak az Al-Duna mentén húzóó Fruska-Góra regényes pontjain szétszórt kalugyer-lakok.

Savnik nem felszék magaslaton, s míg a többi társa vidéket ural, ez egy völghajlásban elbuvik, de friss, üde lég jár körülötte, a Hernád hűsíti falát s éri a Tatra szele. Első tulajdonosának a Hernád különösen délegetett gyermekük lehetett. Ráépítették a fészükét. Ott sügöttbügt morajálva alant, mikor czellájában végtente magános imáját a zárdá lakója, s még

most is sajátos látvány, a mint az a morajló viz a ház alapköveit körül tör ki rohammal. De nem mindig szlozszmát visszhangzott az a habzó folyó. Az időök forgásán gazdát cserélt a ház, a némaság helyét kardcsörgés váltotta fel, fenyvesei sűrűjében vadat füztek, s szük lett a Hernád vizére épített czella-szárny. Négy-szögge szélesítette s minden sarkához tornyot ragasztott az új lakó, migern a tizenhetedik század Tököly-várkastélyja időök multján ismét a szelidség fészke lett. Fejedelmi adományból az esztergomi érszékség tulajdonába ment, a melyből aztán kiszakítottott a székesi püspökség szá-mára.

Volt egy püspöke, a melyik főszékelyének tartotta Savnikot, egy másik csak vendégül látogatta ünnepen, a mostaninak meg kényelmes berendezésű nyári otthona. A hercezságot persze már csak a tornyok képviselik, bent meg egy maczkó emlékeztet reá, de az se haragvón. Mosolygóra kösztönt a lépesoházban, két lábón állva, ölelő karokkal, beljebb a teremben meg két társa sunyorog olyanforma nyugró helyzetben, mint a hogy a házhoz tartozók láttára szokott pislogni a házi komondor. Megszelidül a szivjölmes e csendes fészkekben még a vad is, s a ki egyszer megízlelte nyugalmát s kertje változatossá pihenőt, nehezen válik meg tőle s visszavágik utána. Egyszer a főhercegi család tisztele me látogatásával egy napra, s lett belőle nyolcz; másszor Simor hercegprimás keresett parkjában üdülést, s úgy megszerette, hogy a közeli fenyvesek egy regényes pontjára villát tervezett. A savnikai park igazán felséges pihenő. Nagy terület minden megvan, a mit a kedély megkíván. Hőség előt csücsíves fasorok sűrű árnya alá menekülhetsz; vágoly a napra, fényözönből úszó tisztás kinálkozik; szereted a fenyves susogását, százados törzsekre találsz; szabadulnál a néma világból, ott van a virágözönek beszédes színe s vonzó illata; eszmélködő hangulatban tavak partján rendezheted, ha meg fürgőbb clemre vágoly, a kerten át veszi útját a Hernád örökké csergő vize. »

Ez az a hely, a melytől oly nehéz szívvel válik meg a volt székesi püspök. Teljesen értem. Én is ismerem annak a tornyos várkastélynak régi barátságos falait, én is révedeztem parkja lombos útvesztői közt, s most is látom erkélyéről azt a pompás képet, a mint a kelő nap emelő fénye sугarat vet a Tatra csücsaúra. Savnik gyöngye a székesi püspökségnek. X.

A SZEPESI SZÉKESEGYHÁZ.

I. A székesi püspöki székesegyház multja és stílusa.

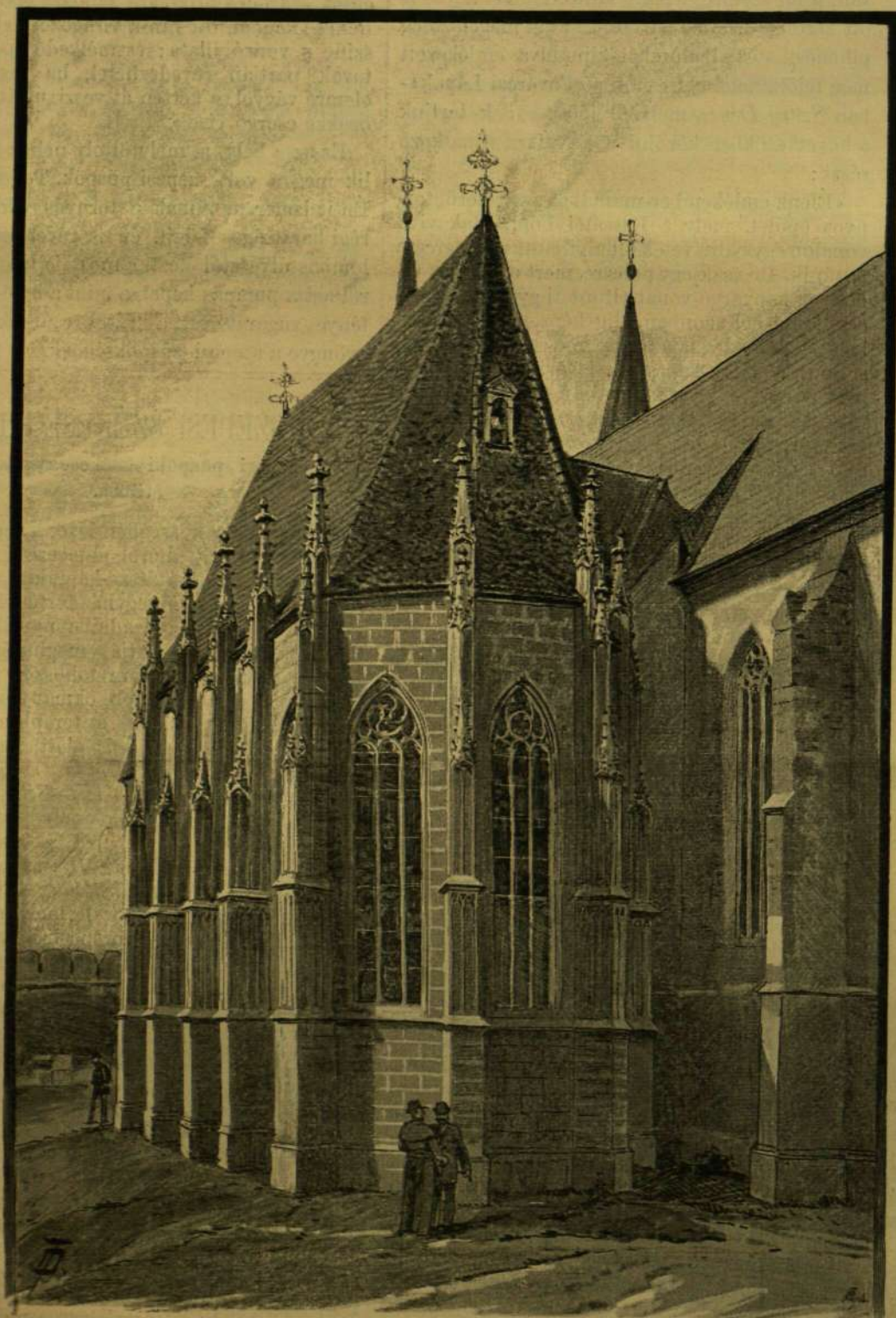
A Szepeshely községben levő, s Szent Márton püspökről és hitvallóiról elnevezett, kezdetben prépostsági, azután társas-káptalani és 1776 óta székesi püspöki székesegyház története a magyar kereszténység első századaiba nyulik vissza, de keletkezésének időpontját meghatározni nem tudjuk, mivel a templom többször felújíratott, kifosztott és a legregőbb okmányok, melyek a volt székesi prépostságra és templomára vonatkoztak, már a tatár-járáss alatt nagy részben elveszték, miként ez *Mátyás székesi prépost* (1239—1258) idejében, *IV. Béla királynak* 1249. évben kiadott okmányából kitünik. A legregőbb írott emlék, mely a templomra vonatkozólag fenmaradt, az „Arany bulla” szentestítőjének, *II. Endre királynak* 1209-ben keltezett adományozási oklevele, melyben bizonyos *merani Adolf* székesi prépostról van szó, ki *II. Endre* nejének Gertrudis királynőnek nevelője volt s valószínűleg idegen létere ezért kaphatta meg a székesi prépostságot javadalmait.

Az Árpád-házi királyok közül még csak *III. Endre* királytól találunk a prépostsági templomra vonatkozó okmányt, mely 1290. évben lón kiadva. Ebben ugyanis el van mondva, hogy *Jakab székesi prépost*, megjelenő a király előtt, minden kérését kizárólag bebizonyította, hogy Kun (IV.) László uralkodása alatt a portyázó kunok Szepességben harcosolván, kirabolták a székesi prépostsági templomot és az annak sekrestyében, valószínűleg az akkori „*locus crebibilis*” lelvétarában őrzött, a prépostságra és a templomra vonatkozó ősi okmányokat és szabadságleveleket, a melyek a Mátyás prépost korabeli tatárpusztításból még

Szent László. Szent Imre. Szent István.

Magyar szentek. — Oltárszárnykép a középkori nürnbergi festészeti iskolából.

A székesegyház déli oldala. A Zápolya-kápolna 1493. évből. Dörre Tivadar rajza.

Passió-kép. — Oltárszárnykép a középkori nürnbergi festészeti iskolából.

«A haldokló szűz» szoborcsoportozat a XV. századból. — Oltárkép a székesfehérvári székesegyházban. (Vélt. Haldoklója.)

SZÉKESFEHÉRVÁRI SZÉKESEGYHÁZ.

Szent Katalin. Szent Borbála. Szent Orsolya.

A főoltárról. — Oltárszárnykép a középkori nürnbergi festészeti iskolából.

Szent Mihály oltár. Főoltár. Székeség.

A székesegyház belseje.

megmaradtak, széttépték és lovaikkal elgázolták. (Instrumenta enormiter pedibus equorum contrita.)

Tovább folytatva különben fegyveres történeti adataink felsorolását, a templom és prépostság sokat szenvedett a *hussziáktól*, kik több ízben, u. m. 1433-ban *György* (1419—1344) prépost, valamint 1443 és 1447. évben *Stock János* prépost (1433—1464.) idejében a szepesi társaskapitánus törtek, azt kipusztították. Később *Bocska, Bethlen, Rákóczi* és *Tökölly* harca alatt, melyeknek színtere részben a Szepestől volt, sűrűen rombolták, fosztogatták a szepesi társas-káptalant és templomát. A hosszú viharos századok után végre Szent-Márton ősrégi temploma fölött is kisütött az öröm napja, midőn az 1776. évben, VI. Pius pápa alatt, *Mária Terézia* királynő által alapított szepesi püspökségnek, melynek hatásköre Szepes-, Árva-, Liptó-vármegyékre kiterjed, székesegyházává tétették.

Irott emlékek hiányában tehát a templom keletkezésének idejére: «*Loguuntur saxa*», vagyis a mire *Ipolvi Arnold* is hivatkozik, a szepesi székesegyházról is, annak építészeti műfajának adja kezükben keletkezésének legbiztosabb adatát, történetét.» Ennek a szepesi templomról ezen kívül abban az előnyös helyzetben vagyunk, hogy a magyar keresztény műépítészet két epokális korszakának, a román és az utána jövő góth műzisének nyoma az első pillanatra, szembeszökőleg tűnik fel már a templom külső alakján, mely, leszámítva néhány a stíl szempontjából jelentéktelen toldozást, a mai napig azonban az ősrégi eredeti állapotban áll előttünk, melyben annak idején megalkotatták.

A templom nyugati előrése u. m. a román izlésű főhomlokzat, melynek később gotikus ablakot törtek; a négyszögletű zömök, hegyes sisakos, ikertorony, melyeket falszalagjaik között fűrészfogas és «fries» diszitmények emeletekre osztanak, ezeket ismét kettős román ablakok törik át; a fal vastagságában épített román diszkapu, iverén Szent-Márton püspök festett képével, a mint alamizsnát ad a koldusnak; a kereszt-karzat (orgona-karzat), melyet három hajóra osztva román izlésű pillérek tartanak, ugyancsak részben a toronyesarnokot képezik, a melyben a templom nyugati homlokzatának két tornya magával a templommal szervi összekötésében lévén építve, az ikertorony a déli és északi hajók egész nyugati oldalszéle fölött emelkedik; — mind a középkorból való és pedig, mint *Ipolvi* jól sejtja a XII. század második feléből, a kifejlődött román izlés virágzó korszakából. De semmi esetre sem későbbi korból, mert már a XII. század végén és a XIII. század elején, miként a pécsi román bazilika történetéből tudjuk, a góth műzisé kezd hazánkban is uralomra vergődni és ebben az izlésben iparkodnak átalakítani az eddigi román izlésű egyházakat. A szepesi székesegyház e nyugati része ellenben a késő román izlés a mai napig hamisítatlanul, eredeti alkotásban megőrizte, a mi különben csak emeli a templom művészet, mert a XII. század második feléből ily építésben levő épület-maradványt aligha találunk hazánkban. De hogy mekkora lehetett eredetileg ez ősrégi székesegyház, arra nézve ismét hiányzanak adataink. A megmaradt részek után ítélve a templom valami tágas nem lehetett, és épen azért ki kellett bővíteni a XV. század derekán. Ugyan forrásaink említést tesznek egy már előbb a templomhoz épített kápolnáról, mely 1382. évi *Kisasszony* napja előtti vasárnapon szenteltetett fel, de a templom eredeti, szűk kiterjedésében megmaradt 1462. évig, midőn azután góth stílusban építve, a mai kiterjedését nyerte.

Az építkezés *Stock János* szepesi prépost (1433—1464) alatt vette kezdetét és befejeztetett 1478 évben *berendi Back Gáspár* szepesi prépost (1464—1493) alatt. A kibővítésre szükséges költséget pedig *Palóczi György* esztergomi érsek, az előtt szepesi prépostnak (1408—1419) hagyták képezte, ki a templom építésére 1000 arany forintot hagyományozott, a mi az akkori értékviszonyok között igen nagy összeg lehetett, mert csakis így érthető meg, hogy a roppant építkezés költségeit fedezte.

A régi templom szentélyét és néphajóját lebontották és helyébe kifejlődött góth stílusban néphajót és szentélyt emeltek. A szentély

hossza 17.77 méter, szélessége 11.69 méter, a néphajótól két négyszögletes pilléren nyugvó «*arcus triumphalis*» választatja el. Minthogy a szentély szélesebb a néphajó hosszajójánál, emélfogva a két mellékhajó keleti falait áttörték és most, két oldalt a diadalív pilléreire támaszkodva, felsőkör-ívű nyílás van vágva a szentélybe, mely csak egy lépcsőfokkal magasabb a néphajónál, beljebb azonban ismét két lépcsőfokkal emelkedik. A szentély különben nyolczszögletű képződött háromszögben végződik, és az úgynevezett «szentélyzárás»-nak mind a három falmezéjét góth ablakok törik át; ugyancsak a szentély déli oldalfalán is van két góth ablak, és így összesen öt szep csücsives ablak világítja be a szentély belsejét, mely nemcsak egyszerűségével, helyes arányával megkapó képet nyújt. Hasonlóan tetszetős a szentély külsége is, melynek szép tagozást ad a sarkok élehez és a déli oldalhoz épített hat támpillér. A szentély északi oldalához 1706. évben *Doktorovich György* tágas sekrestyét építtetett renaissance stílusban.

A néphajó három egyenlő magasságú hajóból áll. Az egész hossza 12.73 méter, szélessége ellenben 18.2 méter, magassága 14.66 méter. A mi a három hajó beosztását illeti, eltérőleg a karzat alatti régi román hajómaradványtól, hol a középhajó oly széles, mint a két mellékhajó együttesen, e góth stílusban épült hajónál pedig a középhajó 21 méterrel keskenyebb, mint egy-egy mellékhajó, melyektől csak egy-egy pillér választja el és így a főhajó- és mellékajó-közvetlen hajók is csak két-két holdosztályból állanak. E pillérből szöknék ki azután az arkádok és a keresztívek. A mellékajókat a főhajótól csak két arkádpár választja el és pedig a szentélyvel határos holdosztályokban az arkádok csücsivét képeznek, ellenben az orgona-karzat felé az arkádok félkörívesek, a mi csak azt mutatja, hogy a néphajó két korszakból ered, miként fentebb vázoljuk. A főhajó és a szentély háldboltozattal, a mellékajók ellenben szép csillagos boltozattal fődvek. Az északi mellékhajó falát tágas csücsives ablak töri át, a szomszéd ívmezőn (nyugati) pedig a régi templomból fennmaradt román ablak látható. A déli mellékhajót egy szabadon álló középső és két sarkpiller választja el a «*Corporis Christi*» kápolnától, mely *Zápolya-kápolnában* is hivatalos és valóban legkedesebb gyöngyét képezi ez ősi egyháznak. Erre vonatkozólag mondja *Ipolvi*: «A Zápolyák mauzoleumát emelt nagyszerű kápolna a hazai góth építézet azon ritka példányai egyike, melyben a csücsiv-ídomet egész fenségben és tökélyben kifejtve bírjuk.»

Ezt a Zápolya-kápolnát *Zápolya István* nádor és szepesi vágróf neje, *Hedvig* tesseni hercegnő alapította, ki férjével együtt itt el is temettetett. Altlólólag 1493-ban épült és pedig egyhajós templom idomára és így a néphajóhoz, mint egy harmadik mellékhajó csatlakozik. A kápolna hossza 16.31 mt., szélessége 7.00 mt. és magassága 13.34 mt., nyolczszögletű alkotott háromszögű szentély-zárással bír. A kápolnának háldboltozata van, melynek zárköveit *Krisztus-fő*, pelikan, magyar nemzeti czimer, a Zápolyák czimere és más czimerpajzsok díszítik. Nyugati oldalát kis orgona-karzat foglalja el, melynek nyugati és déli falán két kisebb góthablak töri át. A karzat alatt kis góth stílusú sekrestye van háldboltozattal. Ugyancsak ebbe a kápolnába nyílik az úgynevezett régi sekrestye, mely a déli torony falához van építve, mely előbbi korból való, mint a melyben a templom a mai alakját nyerte. A Zápolya-kápolnát 1873-ik évben *Samassa József* egri érsek akkori szepesi püspök nagy költséggel és kitünő műziséssel restauráltatta és felszítette, valamint a kápolna hat egészen kiépített remek szerkezetű góth-ablakát üvegfestményekkel látta el, melynek jelenetei mind az oltári szentségre vonatkoznak és pedig az ablakok alsó osztályaiban az ó-szövevényi típusok, a felső osztályokban pedig az új-szövevényi prototípusok fordulnak elő. Igen ügyesen vannak megválasztva az üveg-festmények alapszínei is, melyek viola, zöld, sárga, kék színekben váltakoznak.

Az egész kápolna szép faragott sárga kőekből van építve, nyeregterétől van ellátva, melynek többszínű cserépmázos fedői szabályos dűnyeket képeznek. A kápolna külső (déli) és keleti oldalfala különben a legvonzóbb góth alkotások egyike, mely kedvező fekvésénél fogva minden szemnek ki van téve és már messziről kivehető imponáns arányai és diszei, melyeket

a három mezőre osztott magas góth ablakok és a nyolcz négyemeletes támpillér képeznek.

II. A szepesi székesegyház belső berendezése és műkincsei.

A szepesi székesegyházról szólva, *Ipolvi* megjegyezte: «*mintha minden művészetek vetekedtek volna műveikkel ezen fényes dímet egyházi és nemzeti műcsarnokká alkotni, olyan dűsan képviselve benne a középkori művészet emlékei.*» Amde a templom belseje rideg, meszelt falaival a restaurálás előtt nem valami vonzó képet nyújtott. Az itt felhalmozott középkori műtárgyak, képek, szobrok, oltárszárnyak rendszertelenül, izlés nélkül voltak elhelyezve különféle korból és sokféle izlés szerint alkotott oltárokon. A restaurálás e tekintetben tehát kettős feladatot végzett: a műtárgyakat kijavította és az egyes oltárokon kitünő műziséssel csoportosította. Épen ezért a régi berendezés helyett most egészen újjal találkozzunk. Különösen a nagyszerű szentély, a milyennel ritka góth templom dicsékedhetik, gyökeresen átalakították. Erről ad számot a sekrestye ajtaja fölötti gyönyörű syenit-emléktábla felirata, mely így hangzik:

«*Sanctuarium Ecclesiae Injns Cathedralis picturis vitrorum ac muralibus udo illitis coloribus expressis, posita ara nova cum iconibus et tribus statuis altaris antiqui, sedilibus restauratis novoque pavimento, in hunc, qui oculis patet, ornatum suis impensis redegit Georgius Császa Episcopus Scepusiensis MDCCCLXXXIX.*»

(E székesegyház szentélyét *Császa György* szepesi püspök a saját költségén helyezte a mostani díszbe és pedig ellátta új üvegfestményekkel, a mennyeztetet oldalfalakkal együtt freskókkal. Ezen kívül a régi oltár szárnyképeinek és három főszobornak megtartásával ez új főoltárt építette, továbbá a kanonoki székeket majdnem egészen újjal csináltatta és a szentélyt új padlattal ellátta, 1889. évben.)

Lássuk már most a műkincseket egyenként.

Legelső helyen áll a 13.92 méter magas főoltár, mely óriási kiterjedése, alkatrészeinek magas tökélyű művészi kivitelezéssel által felhívja a szemlélő figyelmét. A főoltár pedig a 1478-ik évi templomszentelési okmányban említettik. Eredetileg tiszta góth stílusban épült, később azonban barokk stílusban több változást tettek rajta.

Művészi tekintetből különösen figyelmet érdemel az oltár középszekrénye, mely szárnyával együtt 7 méternél szélesebb, magassága közel 4 méter. Három fülső-alaku oztályt képez, melyek oszlopokkal vannak egymástól elválasztva. A középszekrényben a piedestalokon a *Szűz Mária*, *Szent Márton* és *Szent Miklós* szobrai állnak. Háttérben arany alapon gránát-álma mustazát látható. Különösen a *Szűz Mária* szobra finom kezű mesterre vall.

Az oltárszárnyak mezőiben tizenkét szentnek festett képét látjuk. Ezen képek a középkori *nürnbergi német festészet* iskolából származnak. Az evangéliumi oldalon *Árpád-házi* magyar szentek és pedig: a felső osztályban az *István*, *László* szent királyaink, *Imre* herceg, az alsó osztályban, *Erzsébet*, *Margit* és *Apollonia*; az epistololdalal a felső osztályban *Anjou-házi* *Lajos* király, *Lajos toulousi érsek*, *Szent Edward* angol király, az alsó osztályban *Szent Katalin*, *Borbálya*, *Orsolya* szűz kepei láthatók. A magyar szentek lábainál a magyar czimer, az Anjou-családbeli szentek mellett pedig liliosom Anjou-czimer van festve. *Edward* király kezében jogart és madarat tart, melynek csőrében a legendaszerű gyűrű látható. A többi szentek ismert jelvényekkel vannak ellátva. A középszekrény felett emelkedik az imponáns ormozat, mely a legújabb restaurálásakor tiszta góth stílusban építtetett.

A második nagobb oltár a Zápolya-kápolnában van, kifejlődött góth stílusban építve. Jól kisebb méretű, mint a főoltár. Az oltár predellája fölött körülbelül 4 méter magas és a szárnyakkal együtt 5 méter széles szekrény emelkedik, aranyozott háttérben stilizált gránát-álma van előtüntetve és a menyezet-alaku díszföldélen kanyarcuscsücsüvel fordulnak elő. E fölött emelkedik a dűstagozatu csücsüves ormozat. Eltekintve az oltár stilszerű egyöntetűségétől és harmonikus arányaitól, művészi becset különösen emelik az oltár szoborművei és festményei, melyek a középkorban *Lőcsén* és *Kassán* virágzott *festészeti és szobrászati atelier-ekből* kerülhettek ki. A festmények kompozíciója leginkább az *Ejck-testvérek iskolájára* vall és ez oltárfestmények a németalföldi festészet iskolájával is közelebbi viszonyban vannak, a mennyiben a németalföldi

iskolának műiránya a kassai és löcei körökben is dominált. De e műtárgyak mesterét kideríteni eddig nem sikerült.

A szobrászati művek közül különösen kiemelkedik az oltárszekrényen levő szobor-csoportozat. Szóló az *Atya- és Fiu-Isten*, közbül a *Szűz Mária*, alakjai láthatók, kinek feje fölött két angyal koronát tart, mely fölött a *Szent Lélek* galamb képeben lebeg. Háttérben zöld-színű szőnyeg van kifeszítve. E csoportozaton különösen a ruházat igen feltűnő, melyen bő, mely és hosszú redőzetet látunk. Ilyen csak a szobrászat kifejlődött korszakában találhatók. Az ormozat díszföldélei alatt több szent szobra van elhelyezve, melyek azonban kevesebb művészetet bírnak.

Az oltárszárnyak itt is két mezőre vannak osztva, melyeknek aranylapjaira az «*Üdvözet*», «*Látogatás*», «*Krisztus születése*», «*Gyertyaszentelés*» bibliai jelenetek vannak festve és pedig az *Ejck-testvérek* modorában, tájképi háttérrel. A szárnyak külső lapjain gránát-álma mustrás aranylapon a *Megváltó* szenvedéseiből nyolcz jelenet van festve, gazdag színcsoportozatokkal s tájképi háttérrel. A Zápolya-kápolnában van még egy kisebb gótholtár *Storno* Ferenctől. *Samassa József* volt szepesi püspök költségén épült.

Visszatérve a néphajóba, most itt 3 góth oltárt találunk, rendkívül becses festményekkel és középkori szobrokkal. Hasonló nevű régi oltárokról már 1478-ban tétetik említés, azok tüzetes leírása kapcsán. Mindjárt a Zápolya-kápolna mellett látjuk «*A haladó Szűz oltárát*», melynél kitünő a gyönyörű közép-szekrény szárnyaival együtt. Háttérben aranyozott mustrás díszmű képei. A szekrény felső része mennyezetszerűleg kiszőklik. Magában a szekrényben «*A haladó Szűz*» című festett faszoborcsoportozat látható, melyből különösen kiválják a *Szűz Mária* remek alakja. Esményi szépségű fejének arcvonásaiól szendésig, gyöngyösségig, a tulvilági boldogság és természet fölötti kellem sugárik ki. Az egész alakzat, bördőzött ruhája magas művészetre és remeklő kezekre vall. Körülötte az apostolok alakjai láthatók.

E faragott képek felfogás és művészi kivétel tekintetében a *krakkói Mária-templom* a *bartfai Szent-Egyed* és a *löcei Szent-Jakab* templomnak *Veit Stous* által készített remek kivitelű faragványaira emlékeztetnek, melyekhez minden tekintetben hasonló is, és így nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy e faragványok is *Veit Stous hirnepes krakkói festészeti és képzőművészeti iskolájának*, a *1478-iki templomszentelési okmány* is megerősíti. Az oltárszárnyak itt is két-két mezőre vannak osztva és arany lapjaira *Szent István*, *Szent László*, *Szent Imre* herceg és *Szent Benedek* alakjai vannak festve. A négy középkori modorban festett kép ügyes műkezeltől tanusodik. A szárnyak külső lapjait zöld színű alapra festve *Szent Adalbert*, *Donát*, *Krisztof*, *Borbálya*, *Erzsébet* aranyképei, az «*Üdvözet*», «*Látogatás*» genre-képek díszítik, melyek szintén kitünő esztétikai vallanak. Az oltár ormozatán *Szűz Mária* koronázása, a *Megváltó* és *Sebestyén* szobrok állnak. Ennek az oltárnak megfelelőleg a néphajó keleti falához van támasztva a «*Három szent király*» oltára, melyről már az 1478-iki templomszentelési okmányban is említés történik. Mérete majdnem azonos az előbb leírt oltárral. Középszekrényében a «*Három keleti bölcs imádja a kisdéd Jézust*» hagyományos felfogású színes fa-szoborcsoportozata van elhelyezve. Ez oltáron levő szárnyképek és szobrok szintén *Veit Stous* krakkói iskolájából kerülhettek ki. Az oltárszárnyain belül arany lapra a *Megváltó*, *Keresztelés* *Szent János*, *Péter*, *Ap* apostolok, a külső lapon csillagos kék alapon *Szent Márton*, *Miklós*, *Alamizsnás János*, *Márton* pápa, *Remete Antal*, *István* király, *Imre* herceg, *pádunai Antal* alakjai vannak festve.

A szentélyt a néphajótól elválasztó «*arcus triumphalis*» baloldali pilléréhez támasztva áll a «*Szent Mihály főangyal oltára*», melyről szintén a sokszor hivatkozott 1478. okmányban történik említés. Sokkal kisebb, mint az előbbi oltárok, predellája fölött nem oltárszekrény emelkedik, hanem festett oltárszárnyak vannak kiterjesztve. A táblafestmény magassága 1.82 méter, szélessége 1.70 méter. A középső táblán gránát-álma mustrázatu arany alapon *Mihály főangyal* alakja van festve, mely a középkori góth műzisést egyik ritka remeke. Az angyal alzával, stollával és dűs redőzetű ruhával van ábrázolva, kezében mérleget tart, melynek egyik serpenyőjében egy ördög, a másikban pedig egy lélek van.

Az angyal ruházata, alakjának felfogása a XIII. századbeli izlést tünteti elénk. E régi kép szerzője azonban mindaddig ismeretlen. Ezenkívül igen becses régiséget képezik a templomnak az épségben maradt régi szőnyegek, a padok. *Zápolya Imre*, *Zápolya István* grófk, *Hefesi Pethe Márton* volt kalocsai érsek, *Várallyi Szaniszló*, *Balogh Miklós*, *Sigray János* volt szepesi prépostok síremlékei, stb., melyek a régi monumentális szobrászattól képviselik, továbbá a néphajó oldalfalain elhelyezett régi nevezetes férfiaknak szintén restaurált halotti táblái és gyászlobogói, melyek azonban itt tér szűke miatt tüzetesebben nem foglalkozhatunk.

De meg kell emlékeznünk még a székesegyház egyéb műtárgyai mellett az 1317. évben készített *tempera falfestményről*, mely mai napig teljes épségben látható a templom régbib, átmeneti műzisében épült északi kőfalán. Erről mondja *Ipolvi*, hogy «*általán ritkítvá parjárt az egész műtörténetben, míg hazai emlékeink között eddig páratlanul áll.*» Ugyancsak a tudós főpap véleménye szerint ez a *tempera-falfestmény az ó-lasz*

«*Szent Mihály*» középkori táblafestmény.

Oltárkép a szepeshelyi székesegyházban.

sienai iskola műve és azt különösen *Simone Martino* kitünő mester iskolájával hozza kapcsolatba, ki csalogán *Róbert Károly* király kapcsánál a szoros viszonyban állott. E kép a rozgonyi csata emlékére van festve, melyben *Róbert Károly* Csák Mátét a szepesi nemesek és százok valamint a *Szent-János-lovagok* segélyével leverti. A kép körülbelül 5 méter hosszú és 2 méter széles. Középen aranyos tálalás széken a *Madonna* ül, karján tartva a kisdéd Jézust; fejét fától borítja és fölöttéle valmint szent fia feje fölött fénykör van festve. A «*Madonna*» jobb oldalán *Róbert Károly* király térdei, fején koronával, kezét imára emeli. A mögötte levő ablakok az Anjou-ház liliosom díszlik. Mellette térdei *Semsey Frank Tamás* szepesi várnagy. *Balföld Tamás* esztergomi érsek térdei, koronát ajánlván fel az Istenanyának, mellette *Henrik* szepesi prépost (1316—1322.) térdei, ki ezt a képet csináltatta, miként a feliratból is kitünik. Különben minden alak fölött ott van a neve annak, a kit ábrázol. Körülbelül az érsek és a prépost feji között pedig a következő vers olvasható góth minuscula betűkben, u. m.

Ad te pie suspiramus,
Si non ducis deviamus,
Ergo doce quid agamus
Virgo mei et meis miseraris
Anno Domini 1317.

Ipolvi szerint a festmény becset emeli, hogy ennek a votív-képnek történeti, sőt politikai jelentősége van, a mit más középkori votív képek nélkülöznek.

III. A szepesi székesegyház restaurálása Császa György püspök által.

A szepesi püspökség kilenczedik főpapja, *Császa György*, 1874. szeptember 2-ikán foglalta el püspöki széket, melyet *Samassa József* egri érsek történt kinevezetése folytán üresen hagyott. A szivfóságáról és a művészetek iránt határtalan szeretetéről és áldozatkészségéről ismert *Császa György* püspök alig hogy körültekintett ősrégi székesegyházában, rögtön megérlelődött benne a gondolat, hogy a templomot és a benne felhalmozott temérdek műkincset, melyeket a mindent elköltató idő annyira megviselt és a hiányos műzisé mindenféle stílusban össze-vissza toldott-földött, kijavíttassa. De ennek a nagy munkának költségei mind a saját vállaira neheztek, mivel a templom majdnem teljesen vagyonatlan. Amde a szepesi püspökségnek szűren jövedelmi forrásai vannak és csak a mellett a szigorú és józan gazdálkodás és okos takarékoság mellett, a melyt *Császa György* püspök folytatt, ki jövedelméből saját személyére költ legkevesebbet, kerülhetett ki az a sok ezer forint, melyet a templomnak körülbelül négy év óta folyó restaurálása felemészített. De nemcsak a temérdek költséget fedezte a sajátjából, hanem ő volt éltető lelke az egész restaurálásnak, melyre a legnagyobb gondnal felügyelt és magas műzisi képzettségével és bűnulatosa finom műzérével nagyban hozzájárult a restaurálás sikeréhez.

Mindjárt püspökségének első éveiben egy remekművi góth stílus keresztelőkúttal ajándékozta meg a templomot. A gyönyörű faragású kehely-alaku keresztelőkút, mely 2 méter magas, a Zápolya-kápolnában van elhelyezve és valódi ékes gyöngye az egyház kincseinek. A rajta levő finom faragású «*Megváltó keresztelése*» szoborcsoportozat különös figyelmet érdemel. Majd évek hosszú során át a legapróbb részletekig megállapította az egész templom restaurálásának tervezetét és 1888. év elején hozzáfogott annak keresztülvitelehez, kezdve a templom belsején, a szentélyvel. Sime most négy évi szakadatlan munka után, a templom belsejének díszítése ez év nyarán teljesen be levén fejezve, az előbbi kormos, meszelt falak helyett rendkívül kellemszerű, díszes csarnokot látunk, a melynek berendezése, felszerelése és díszítése a tiszta csücsives izlésben, a legképzesebb összhangban vitetett keresztül.

A templom szentélye boltozatának freskóban való kifestésénél a pozsonyi koronázási dímot vették alapul, azon terrajzok szerint, a melyeket *Lippert* a pozsonyi dóm részére készített. 1888. április 9-én kezdtek lebontani a főoltárt, melyet 1680. évben renaissance stílusban renováltak, az eredeti remek góth stíl rovására. A most a lebontásnál ismét napfényre került a régi oltárszárnyak háttérképét, középkorbeli 12 passió-és szent-kép, melyeknek egy része több, mint kétszáz esztendeig el volt földve, mivel a szárnyakat kinyitni nem lehetett. Ez valóságos kincsleletnek tekinthető, mivel ezek a szép felfogásra való képek a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak. Ily teljes gyűjteményt pedig tudunknak sehol sem találtak eddig. Ebben a festményciklusban meg van örökítve a hitbuzgó középkor felfogása *Krisztus* kinszenvedésének egész nagyszerű drámapjáról. Igazi forrástanulmányul szolgál nemcsak a művészeknek, hanem az egész katolikus kultuszának.

A szentélyből a főoltár és a többi felszerelés eltávolítottán, *Daberto* *Felix* fresko-festő, ki a szepesi püspök udvarában 1876. év óta állandóan alkalmazva van és az egyházmegye több régi templomának festményeit kijavította, 1888 júniusban kezdte meg a szentélynek friss vakolatra való fresko-kifestését, melyben *Hanula József* lipótmegeyi szülött fiatal festő, Lotznak egyik jeles tanítványa segédkezett, ki *Császa* püspök költségén tanult és nála nyer alkalmazást. Midőn a kifestésbe fogtak, *Lotz*, a püspök által felkérve, személyesen megvizsgálta a freskomunkákat és meglegedését fejezte ki. A szentély kifestésével 1889. év tavaszán lettek készen és ekkor felállították a *Ruprich* *Károly* budapesti műasztalos által készített góth főoltárt, melynek tervrajzait báró *Schmidt* *Frigy*es, a pécsi székes-

nak? — «El». — «Nos, akkor engedelmesebben kérek!»

A köztársasági tisztelt bántó szavakkal támadtak rá Ramele. — «Szenvedj most, eleget kintoztál máskor te is!» — «Én nem kintoztam senkit», felelt Ramele. — «de büntetni tudtam, a kik megérdemelték.» Ugyanakkor kezét kardja markolatára tette, de most az egész banda rajta esett, kardját eltörték, magát földre rántották és vonzólták; egy altiszt, kit pár nappal előbb áris-tomba tetették, rárohant, hogy megölje.

Augereau közbelépett. «Hagyjátok, ne öljétek meg, igérem, hogy holnap fölé lovetem.» Mondják, hogy ugyanakkor vállrojtját letépte. De az nem igaz. Egy néger inasa védelmére sietett, de kardcsapásokkal borították el. Ramele pedig a Templéba hurcolták.

Kövöld néhány óra elég volt a fructidor 18-iki államcsiny befejezéséhez. Ellenállás sehol sem volt, senki sem emelte karját a nemzetgyűlés védelmére. Páris népe kifáradt volt már a forradalmi demonstrációkban, mindenki békét s nyugalmat ohajtott, a hangulat teljesen apathikus volt. Mikor másnap reggel Augereau végig tánczoltatta lovát Páris utcáin, széles örvél derekán, csakóján háromszintű tollal, mindenki közönyösen nézte. Az éj hős Barras volt; La Reveillère egész éjjel be volt zárkózva, senkit sem bocsátott magához.

(Folyt. következik.)

IRTALOM ÉS MŰVÉSZET.

A «Budapesti Szemle» novemberi füzeté megjelent s a közérdekű cikkek egész sora van benne. Imre József «Az ifjuság testi nevelése az iskolában» értekezése nyitja meg a füzetet, melyben szomorúan konstatálja, hogy a mi ifjuságunk nem elég erős és egészséges, mert jelenlegi közoktatási rendszerünkkel össze van kötve a testi élet elnyomása és az egészséghez szükséges tényezők elhanyagolása. E baj megszüntetésére ajánlja, hogy a tanárok buzdítsák növendékeiket a tanuláson kívül a testmozgásra. De egyúttal ajánlja, hogy meg kell változtatni a testi nevelés eszközét, a testgyakorlást. A mostani német iskola-tornász helyett be kell hozni az angoloknál szokásos játékokat, melyeket ajánl az is, hogy szabad levegőn történjenek s a gyermek kedélyét is mozgalmakba hozzák. A következő cikkben dr. Pisztor Mór folytatja «Az arany valuta behozatala Németországban» című hosszabb tanulmányát. Huszár Imre «Egy francia követség Keleten» című érdekes közleményéből a harmadik folytatás jelent meg. Földes Béla «Költségvetési kérdések» című igen aktuális cikket írt, melyben a költségvetési jog néhány fontosabb tételét kellő világításba helyezi. Mayer F. K. «Jenatsch György» című regénye ebben a számban véget ért. Van a füzetben két polemikus cikk: Simonyi Zsigmond és Wolf György vitatkozás egymással a magyar helyesírásról s míg amaz a helyesírás reformját sürgeti, Wolf az akadémia jelenlegi helyesírását védelmezi. A cikkek bizonyára hozzájárulnak ahhoz, hogy helyesírásunk kérdése végre megoldassék. A füzetben Gyulai Pálnak «Piroslak a cserecsény» kezdetű versén kívül még Longfellow «Az énekesek» című költeménye van, Szász Béla fordításában. «Értesítő» rekeszti be a tartalmas füzetet, mely három történeti munkáról mond szakzerű bírálatot. A «Budapesti Szemle» egy füzeté 1 frt, egy évi folyamának ára 12 frt.

Prielle Kornélia jubileuma. A magyar művészet történetében egyedül áll az a jubileum, melyet szerdán ült a nemzeti színház: Prielle Kornélia ötven éves művészi pályájának jubileumát. Egyszerű és szerény volt ez az ünnepély, de a legnagyobb mértékben megható. A színházlátogató közönségnek öt évtized óta bálványja ez a nagy művésznő, a ki mind máig bámulatosan megőrizte ifjuságát, művészi naivitását, pezsgő szellemét. Ha öt látjuk, nem vesszük észre ezüst haját, az öt ragyogó fegyverei: a mélység, őszinteség, bájj, izlés és utólráhetetlen finomság annyira lekötik szívéket, lelküket. Egy fél század nagy idő, de fölötté nyomtalanul sühant el, s a mikor a színpadon megjelen, ma is olyan úde, friss, harmatos a kedélye és játéka, mint fényes művészi pályája kezdetén, s nemcsak a közönség szereti őt, de pályatársainak nagy serege is, mert az áldott lelkű Kornélia a legjobb szívű teremteték

egyike. Nem csoda, ha bensőség dolgában páratlan volt az ő ünnepeztetése.

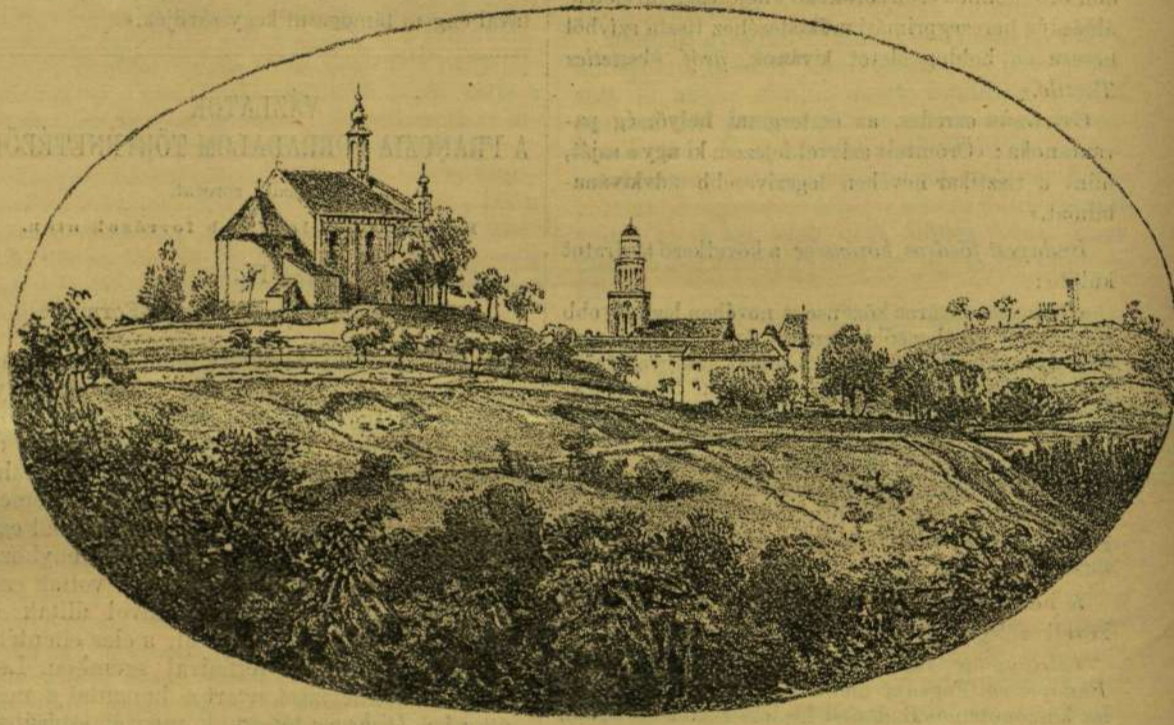
Szerdán este volt a jubilaris előadás, de már délután családi jellegű ünnepély folyt le a művésznő lakásán. Pályatársai köldöttsegileg keresték fel s Ujházi Ede, a küldöttseg szónoka, mint «színházlaphordó» kopogtatott a művésznő ajtaján s átnyújtotta neki a jubilaris est színlapját. A művésznő kedves mosolyával köszöntö meg pályatársait e gyöngéd figyelemmel. Megmutatta nekik azt a kitüntetését is, mely nem érkezett ugyan olyan magas helyről, mint az aranykereszt, de szintén nem kisanylandó forrásból eredt. Ugyan hat éves kis unokája, Pali, lepte meg pár sornyi levéllel, melyet azal kezdett, hogy: «Nemcsak a király, hanem én is kitüntetem a nagymamát.» A kis Pali még azt is megírta piczi levelében, mennyire örül a kis unoka, hogy ilyen nagymamának lehet az unokája. S mint a művésznő maga megjegyezte, ennek a második «kitüntetésnek» is ugyancsak megörült.

Este a színházi ünnepelés a színlapok mögött folyt le. A művésznő, a ki a «Nagymama» első felvonásbeli lilaselyen ruhájában jelent meg, zajos eljenzés fogadta. Zichy Géza gróf intendáns volt az első szónok, a ki szép beszéd kíséretében átnyújtotta a királyi kitüntetését, a koronás arany keresztet. Paulay Ede a nemzeti színház igazgatósága nevében babékoszorít nyújtott át. Mihályfi a nemzeti színház tagjai részéről nagy peluche etuike foglalt arany emlékméret, a művésznő arcképével, melynek egyik oldalán ez olvasható: «50 év», a másik oldalán: «A nemzeti színház tagjai Prielle Kor-

lok arra az időre vissza, mert az olvasó közönség oly szívesen pártolással s az akkori kritika oly szokatlan kitüntetéssel fogadta első fellépését, hogy az nekem mindig diésekvésem lesz. Azóta szép időm folyt el, de az hiszem, szíves Olvasó, hogy hozzám való jószágodat sikerült megőriznem. Régiűb költeményeim már egészen elfogyván a könyvpiacra, ezúttal «Dalok» cím alatt összes munkáimat egy nagyobb kötetben egybefoglalva adom ki. E kötetben együtt lesznek a «Költemények», «Újabb költemények» s az azóta írt, kötetben még meg nem jelent versek. A kötet már sajtó alatt van s november derekán fog megjelenni; — előfizetési ára: fűzött példányonként 2 frt. díszesen kötött példányonként 3 frt. Az előfizetések november hó 10-ig a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytársaság könyvkiadó hivatalához küldendők.

«A kis művész rajz és festő könyve» cím alatt számos képeskönyvet adott ki a Franklin-társulat, melyet rajzolgatni szerető gyermekek bizonyára kedvel fognak forgatni. Egyszerű rajzmintákkal kezdődik, s a kinek kedve van hozzá, mire az utolsó laphoz ért, embert, állatot, madarat, szóval sokféle megtanul festeni. A könyvben színes képek vannak, mellettük üres rajzlapok, melyeken a színes képek csak a váza van meg s a kis festőre van bízva az elkészítése. A díszesen kiállított képes könyvnek ára 80 kr.

«Falusi könyvtár». A Franklin-társulat közhasznú vállalatának, a «Falusi Könyvtár»-nak két

A PANNONHALMI FŐMONOSTOR. A DÉLRE FEKVŐ KÁPOLNA.

néliának. Majd Odry Lenel nyújtotta át az operaszínház tagjainak ezüst babékoszorítját, Scirman a népszínház tagjai, Nagy Imre a drámai és énekművészeti akadémia igazgatósága, Lukácsy Sándor a vidéki színészegyesület részéről adott át babékoszorít, míg a színiiskolának a «Nagymamában» szereplő tagjai részéről Márkus Ilona kisasszony csinos beszéd kíséretében virágkoszort nyújtott át. Erre következett a jubilaris előadás, Csiky György «Nagymamám»-ja, melynek Szerémi grófné szerepe a művésznő legújabb és egyik legfényesebb alakítása. A gyöngéd, jó szívű és derült alak teljesen illik egyéniségéhez s Prielle Kornélia művészeté teljesség fényében ragyogott. A zsufozásig telt nézőtér egész estén át tapsolt, éljenzett s a kihívásnak nem volt se vége, se hossza. Előadás után a Frohmer-szállóban fényes lakoma rendeztetta be az emlékezőt ünnepeket.

Vajda János arcképe. A téli műtárlatra, mely nov. 15-én nyílik meg, Vajda János jeles költőnk arcképét festette meg Endrey Sándor fiatal festő. A kép Vajda Jánost otthon házi ruhában, kényelmes bőr karszékek üldögélve s kezében könyvvel, tollal, gondolata merítve ábrázolja.

Szabó Endre költeményei. Szabó Endre ismert költőnk «Dalok» című költeménykötetét ad ki, melyre előfizetést hirdet. Előfizetési felhívásában, hivatkozva visszavonultságára, így ír:

«Ennek az a következménye, hogy az újabb áramlatban szépen magamra maradtam és ha most műveimet megszedve ki akarom adni, megint csak Te ríd szorulok, tisztelt Olvasó, a ki nekem már két ízben olyan jól segítettél; egyszer, mikor 1876-ban «Költeményeimet», mászor pedig mikor 1879-ben «Újabb költeményeimet» adtam ki. Halásan gondol-

új füzeté jelent meg. A 40-ik füzet «A kis gyümölcs-termelő» Pali bácsitól, mely kérdések és feleletek alakjában népies modorban vezet be az okserű gyümölcsfajenyésztés és gyümölcsésztés titkaiba. A 41-ik füzet «A száraz építészeti elemek» gazdák, építésszek és gazdasági tanítványok hallgatói számára, Miksa Károlytól, 130 ábrával. Egy-egy füzet ára 50 kr.

Döntvénytár. A «Jogtudományi Közöny» szerkesztősége kiadásában megjelent «Döntvénytár»-ból, mely a m. kir. kuria, budapesti ítélőtábla és pénzügyi közigazgatási bíróság és egyik legfényesebb alakítását tartalmazza, a 29-ik kötet jelent meg. A 372 lapra terjedő kötetet a Franklin-társulat nyomdájára állította ki, s ára 2 frt.

A «Görög és latin remekírók» vállalatból, melyet a m. t. akadémia klasszika-filologiai bizottsága ad ki, új kötet jelent meg. A kötet címe «Cato böles mondásai» latinul és magyarul. Szövegét megállapította, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta, dr. Némethy Géza. A kötet ára 60 kr.

Az Osztrák-Magyar monarchia irásában és képbene című népméretű vállalatból a 143-ik füzet jelent meg közelébb. E füzetben véget ér az osztrák tengeremlék leírása. Báró Coerning Károly az ipar és kereskedelem állását, Guttenberg Herman az erdészet lassu térfoglalását a pusztá Karstzon, Hngues Károly a gazdasági életet ismerteti, Paszlavszky József és Arató Gyula fordításában. Rajzokat a hajózás, erdő- és földmívelés feltüntetésére Charlemont Hugó és Lichtenfels Ede készítetése hozzájuk. Aztán megkezdődik Dalmácia leírása tájképekben. Noé Henrik jellemzi a szárazföldet. A cikket Király Pál fordította s Schindler Jakab készítette hozzá rajzot.

Az Athenaeum kézi lexikonából, melyet dr. Acédy Ignác szerkeszt, megjelent a második füzet,

mely az «állam» szótól az «arany» szóig majdnem kétezer kisebb-nagyobb cikket tartalmaz. E füzetnek négy külön melléklet van csatolva, s ára 30 kr; megjelenni kéthetenként.

Naptárak. A Légrády-testvérek kiadásában két kemény kötésű, ugynevezett zseb-naptár jelent meg. Mind a kettő a régi naptárak közül való.

Egyik: «Jegyzék napló, ügyvédek, közjegyzők, bírák és bírósági végrehajtók számára; 28-ik évfolyam, szerkeszti dr. Kenedi Géza. Bélyeg és illetékszabály, kamatszámítási táblázatok, a kir. táblák, járásbíró-ságok, ügyvédi kamarák, ügyvédek névjegyzéke, stb. vannak benne, az év minden napjára jegyzeteknek való helyekkel. Ára 1ft 40 kr. A másik tanítók zsebnaptára, 17-dik évfolyam. Most is György Aladár szerkesztette, közlőben benne a kisdudvársól szóló törvényeket, s egyéb a tanügyre vonatkozó tudalokat, iskolai, hatósági, tanfelügyelői czimart, stb. Ezt is jegyzéklapok egészítik ki, ára 1 ft 20 kr.

Új zeneművek. Két kedvelt zenedarabot adott ki újabban a Nádor és Bárdi zenemű kiadó cég zenekarra átírva. Az egyik, a «Feneleányok» spanyol indulója, már második kiadásban jelenik meg, s ára a zenekar részére szóló partitúrának 1 frt. A másik a Linka Camillo által szerzett «Budapester Mad'n» című keringő. Ennek ára ugyancsak zenekarra 1 frt 50 kr. Schunda W. József m. kir. udv. hangszergyáros kiadásában s Allaga Géza szerkesztésében új czimbalom-folyóirat indult meg. Címe «A czimbalom család körben». Előfizetési ára: Egész évre (12 nagyobb havifüzet) 6 frt. Negyed-

vasást tartott «A harangok szaváról.» Összeállította azokat a mondásokat, melyekkel a nép az ország különböző vidékein és külföldön a harangszót utánozza, pl. «uri bunda — uri bunda» a nagy harangra, «apró gombok — apró gombok» a második harangra, «a milyen — olyan» a kis harangra és «ringy — rongy» a csegettetőre stb. A nagy számú hallgatóság zajoson megtapsolta a fölolvast. Utána Hermann Antal «A néprajznak a millemiumi kiállításon való méltó képviseltetéséről» értekezett, amaz óhajta fejzeve ki, hogy akkor az igazi magyar népeletet mutassák be, ne holmi francia pezsgős mulatságokat, hitel-vesztett népműveket, stb. rendezzenek. Dr. Alexics György a legtöbb európai népnél meglevő népmesét adta elő a számokról. Az ördög kísérti az embert és sorra kérdi tőle, hogy mi az egy, mi a kettő, stb., egész a tizenháromas számig. Ha a kéredezett nem tud a számokra felelni: az ördög alattalvalója lesz. Az isten azonban, mint koldus elmegy az emberhez s megfelel az ördög kérdéseire. Még dr. Katona Lajos említette fel a számok meséjének több czigány és egy francia változatát. Ezután a választmány tartott ülést.

MI UJSÁG?

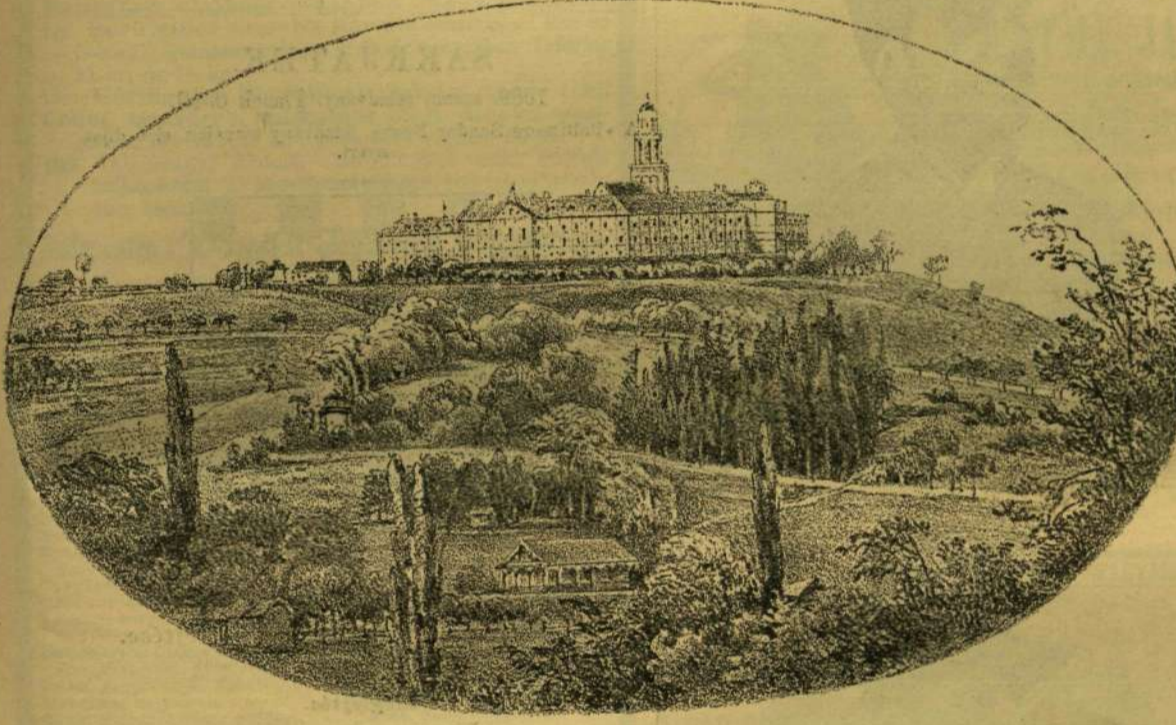
A «Vasárnapi Ujság» mai száma, a legközelebb történt egyháznagyi kinevezésekre való tekintettel, három egész íven jelenik meg, számos illusztrációval a közleményeknek, melyek az illető egyházfeljelmekre s működésük eddigi terére vonatkoznak. Így az első ív Vaszary Kolosról, az imént kinevezett esztergomi érsek-

fogadta Vasszary herceggímást a király. A herceggímást meglátogatta Galimberti nuncziust és Szögyény minisztert, és maga is több látogatást fogadott, ezek közt Kautz Gyulát és Cziráky gróf udvari tanácsost. Este hét órakor Galimberti érsek, pápai nunczius diszkrét adott, melyen részt vettek Gruscha dr. bécsi bíboros érsek, Kálnoky gróf külügyminiszter és Szögyény-Marich miniszter. Vaszary Kolos herceggímást és Csáska kalocsai érsek «canonicus processusa» esütőrtökön délelőtt 11 órakor ment végbe Galimberti pápai nunczius előtt. Vaszary herceggímást a pannonhalmi főpátság vezetését már átadta Halbik perjelnek.

A nemzeti muzeum igazgatósága az ornithologiai kongresszus alkalmával megígérte Sharpe angol tudósna, hogy az angol muzeumnak egy, a magyarországi madárvilágból összeállított gyűjteményt fog ajándékozni, melynek viszonzásul az angol muzeum nekünk néhány ritkaságot küld. A gyűjtött madarak nagy része már megérkezett és körülbelül 1000 darabból áll. Igen szép és érdekes a fogarasi gyűjtemény; ebben oly példányok is vannak, melyeket megtartanak a nemzeti muzeum számára, nevezetesen egy seregély-esoportozatot. A muzeum igazgatósága 60 frton megszerozte azt a fehér hollót, melyért tulajdonosa eredetileg oly magas árt szabott, hogy azt a muzeum igazgatósága nem volt hajlandó megadni.

A Württemberg-huszárok 1848 9-iki története ügyében még a következő levelet tettük: «T. szerkesztő úr! Becses lapjának nov. 1-én megjelent számában közzétett levelomre vonatkozó megjegyzés ama részét, hogy az 5-ik számú huszárezred nem Vilmos, hanem szárd király, később gr. Radecky tábornagy nevével valónak elismerem és tudom, hogy eme huszárezred 48—49 éveken Olaszországban állomásozott. Nem is volt nekem ezolom a Radecky huszárezred felől bármit is írni, hanem igen is a Galicziában Tarnopol és környékén állomásozott Vilmos porosz király nevével viselő huszárezredről és csakis az ezred számát tévesztettem el, mert hát levelom tartalmát csak emlékezetem után írtam. akkor pedig könnyen megcsik, hogy valamely ezred számát — majdnem 44 év eltelté után, — könnyen elírja az ember. Ama részére az észrevételnek, hogy az ezred többi része is a 2-ik század módjára szokott volna meg, fentartva korábbi állításomat, megjegyezni kívánom, hogy erre nézve Horváth Mihálynak az észrevételben idézett munkája csak azzal szemben képezhet kényszerű bizonyítékot, a ki állításait nem személyes tapasztalat alapján teszi. Horváth Mihály történeti levén, figyelmeztet kevesebb az egyes hadesapatok ténykedéseire, mint inkább a korszak történelmének hi megírására fordította, mit igazol azon körülmény is, hogy Horváth Mihálynak az ezred hazajövetelére vonatkozó állításai Gelich Rikhard «A szabadságharc története» című munkájában teljes ezafolatot nyertek. Már pedig ha tisztán katonai dolgokról van szó, Gelich munkájának több hitel adható, mert Gelich a szabadságharc egész ideje alatt a központi hadműveleti irodában működött, mint kiválóan képzett katonának elég módja volt tudomására — különösen katonai dolgokban — közvetlen tapasztalataiból meríteni és idézett munkájában közzött hadügyminiszteri rendeletek állításait igazolják is. — Egy 48—49-iki Württemberg-huszár.»

A halottak emlékét kegyelettel ülte meg a főváros közönsége. A temetők felé fordult e napon az érdeklődés, a sírokat fölékesítették s egész napon át tömérdek ember járt-kelt a máskor néptelen utakon. A temető kultusza évről-évre fejlődik s ma már igazi művészetet fejtenek ki a sírok díszítésében. Ezen kívül vagyont érő virágokat és koszorúkat láttak ki az örök nyugalom helyére. A kerepesi-uti temető, hol annyi jelesnek pihen, igazán nagyszerű látványt nyújtott. A hideg, borongós idő dacára nehéz virágillat töltötte meg a levegőt s a főbb utakon csak úgy tolongott a közönség. Nevezetesebb halottaink sírjai szépen fel voltak ékesítve. Deák Ferencz mauzoleumának ormárolt esztergomi kőtől gyászfátyol lengtet alá s belseje dalszaki növényekkel volt megrakva, melyeknek haragos zöldje érdekes ellentétet képezett a remek szarkofág fehér márványával. A mauzoleumot folyton tömérdek érdeklődő nézte. A szarkofágok különben az idén keresztbe fordították az ajtóhoz, úgy hogy most kitűnően látható a «haza bölesé»-nek alakja a redhajló búsló Nemtövel. A mauzoleumot a főváros díszítette fel, épen úgy, mint gróf Bathlyányi Lajos mauzoleumát, melynek homlokzatát fekete posztó fődte, a tető parkányzatán ezernyi mécs égett s a lépcsőfeljáratonál pedig hatalmas kandelaberekben lobogott a

A PANNONHALMI FŐMONOSTOR ÉJSZAKRÓL NÉZVE.

évre (3 nagyobb havifüzet) 1 frt 50 kr. Egyes füzetek 60 krajczárjával kaphatók. Megrendelhető a kiadónál, Budapest magyar-utca 26.

Bertha Sándor Párisban élő jeles zeneszerző házi kiáltól közelebb ismét pár zenemű jelent meg. Az egyik, «La plainte,» (A panasz.) Lucien Pate költeményének megzenésítése, Detroit Alice kisasszony-nak van ajánlva. Ára 1 frt. 50 kr. Durdilly V. előkelő párisi zenemű kiadócéz adta ki. A másik zenemű címe «Hongroise;» szintén zongorára van írva s a «La Mode Style» című párisi hetilap egyik közelebbi számában jelent meg.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tudományos akadémia nyelv- és sép-tudományi osztálya nov. 3-iki ülésében Simonyi Zsigmond az igeidők használatáról értekezett. Röviden kifejtette, hogy a mai nyelv nem térhet vissza az igealakoknak régi használatához, a melyet Hunfalvy és Szarvas alapítottak meg a nyelvművelek alapján. Azután tüzetesen tárgyalja az irand alakot, mert ennek értékét nézete szerint hibásan határozták meg a régi nyelvművelekből. Kimutatja számos idézettel, hogy az nem a jövőben befejezett cselekvést jelent (vagyis futurum exactumot), a mint tévesen hitték, hanem általában a beálló cselekvés alakja volt e egyértelmű az irandó (irandó vagyok) és irai fog alakokkal. Hunfalvy Pál rövid megjegyzése után Budenz József az ugor és szamojéd névragozásáról értekezett.

A magyar néprajzi társaság a múlt szombaton ülést tartott Hunfalvy Pál elnöklété alatt.

Az első felolvasó Herman Ottóné volt, ki igen mulattató és néprajzi szempontból is érdekes felol-

A „Franklin-Társulat“ kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvkereskedésben kaphatók az 1892. szökő évre szóló általánosan kedvelt dús tartalmu

NAPTÁRAK

ugymint:

I STVAN BÁCSI NAPTÁRA. XXXVII. évfolyam. Képekkel. Alapítá Majer István. Füzve 50 kr.	S ZÉKELY-EGYELETI KÉPES NAPTÁR. Szerkeszti a központi választmány megbízásából Benedek Elek. XI. évfolyam. Füzve 25 kr.
P ROTESTÁNS UJ KÉPES NAPTÁR. XXXVIII. évf. Szerk. legifj. Szász Károly. Füzve 50 kr.	N EUER ILLUSTR. VOLKS-KALENDER für Ungarn u. Siebenbürgen. XXVII. Jahrg. Geheftet 50 kr.
F ALUSI GAZDA NAPTÁRA. XXVIII. évfoly. Szerkeszti Kovácsy Béla. Füzve 80 kr.	H ATÁRIDŐ-NAPTÁR, mindennemű hivatalnokok, ügyvédek, jegyzők, orvosok, gazdatisztek, utazók és üzerek számára, hasznos jegyzetekkel és 366 üres lappal ellátva, irópapíron és kemény kötésben 1 frt 20 kr.
L IDÉRCZ-NAPTÁR. XXXI. évfolyam, képekkel. Füzve 60 kr.	A MAGYAR NÉP NAPTÁRA. Szerkeszti ifj. Tatár Péter. Képekkel. XXXVII. évfolyam. Füzve 25 kr.
H ONVÉD-NAPTÁR (együttal katonai naptár). XXV. évfolyam. Szerkeszti Áldor Imre. Füzve 60 kr.	U J FALI NAPTÁR egész iv 20 kr.
A MAGYAR NŐK HÁZI NAPTÁRA. XXIV. évfolyam. Képekkel. Füzve 60 kr.	N EUER WANDKALENDER, 1 ganzer Bogen 20 kr.
B ORASZATI NAPTÁR. Szerk. dr. Nyári Ferenc. XIX. évfolyam. Füzve 80 kr.	

Csak 3 frt

a legszebb és legnépszerűbb
Karácsonyi Ajándék.
(Emlék az elhunytakról.)

Arcképek életnagyságban
Bármely beküldött fénykép után. Előleg 1 frt. Szállítási idő 10 nap. A hiú hasonlatért kezesesség vállaljuk. A fénykép névtelen marad. Karácsonyi ajándékok színi megrendelések előbb küldendők be.
BODASCHER SIEGFRIED,
jutalomdíjazott műterem,
Bécs, II. Grosse-Pfarrgasse 6.

Patkószögek gummi-betéttel.

Legjobb a sima kocsitakra. Teljes elhasználásig alkalmas!! Pártalépés lehetetlen! Szabad-utalajzónak **E. GÖTZE & Co.** BERLIN S, alte Jacobstrasse 79 Árjegyzék ingyen s bérmentve.

Puritas különleges szájszappan.

A régóta hírneves, egyetlen és már 1862-ben a londoni világkiállításon kintintett, legnagobb és leghatásosabb szar a száj és fogak ápolására. A „Puritas“ teljesen oldja a fogak tisztátalanságát, anélkül, hogy azokat megsértené, gátolja a fogak romlását s a szájban a rossz szag képződését. **Med. dr. Faber C. M.,** Ö fensége, boldogult Miksa császár, névnyi orvosától. — 1 szelencze 1 frt. Szétküldési raktár: Bécs, I. Bauernmarkt 8, s a bel- és külföld minden gyógyszerüzében és illatszerekkereskedésében. 4512

Harmónikáról külön árjegyzék!

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

MEZEI EGEREK

tömeges és biztos kipusztítására ajánlom az általam készített és már eddig is sok előkelő uradalmakban, nagyobb gazdaságokban, ugyszinte több községekben a legjobb sikerrel használt

EGÉRMÉRGET

labdac alakban, eddigi tapasztalatok szerint 1 holdra 1—2 elegendőnek bizonyult; 100 kilo ára 45 frt, egy 5 kilós láda 3 frt o. é. Bővebb értesítéssel bérmentve szolgálok. **Sipócz István** gyógyszerész, Pécselt (Baranyamegye).

VASÁRNAPI UJSÁG

46. SZÁM. 1891.

BUDAPEST, NOVEMBER 15.

XXXVIII. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 frt POLITIKAI UJDONSÁGOK együt. tétl. évre — 6.

Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt félévre — 4.

Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK egész évre 6 frt félévre — 3.

Külföldi előfizetésekre a postailag meghatározott viteldíj is csatolandó.

Dr. VUCHETICH ISTVÁN

ZÁGRÁBI ÉRSEK.

EPEN az idén múlt nyolczszáz esztendeje annak, hogy Szent László magyar király Vaskánál átkelven a Dráván, Horvátországot meghódította, a magyar birodalomhoz kapcsolta és az 1092-ik évben Zágrábban püspökséget alapított, azt a magyarországi püspökök mintájára gazdag javadalommal ellátta és a kalocsei egyháztartomány érseki joghatósága alá rendelte, így tehát egyházi szempontból is szorosabb kapcsolatba hozta Horvátországot a magyar anyaországgal. Ez a viszony közel nyolczszáz esztendeig állott fenn. Az osztrák abszolút korszak alatt, 1852-ben, azonban a zágrábi püspökség érsekséggé emeltetett, alája rendeltetvén a diakovári, zengg-modrusi latin szertartású és a körösi görög szertartású püspökségek. Így tehát Horvátország az osztrák abszolút korszakot jellemző „Kronland“ rendszerintájára nemcsak közigazgatási, hanem egyházi szempontból is elszakított Magyarországtól, sőt a zágrábi érsekség még az esztergomi primási széktől is teljesen függetlenített és a zágrábi érsekek Horvát-Szlavon-Dalmát egyesült királyságok primásaiaként kezdtek szerepelni.

Méltóságuk fényét Róma is sietett emelni, a mennyiben a zágrábi érsekek rendszerint bibornoki kalapot nyertek, hogy még ebben a tekintetben se maradjanak más országok primásai mögött.

Az 1868-iki horvát-magyar kiegyezési törvény a vallás és közoktatási ügyet horvát autonóm hatáskörbe utalván, a magyar kormány az egyházi kinevezések körüli befolyása abban nyilvánul, hogy a horvát-szlavon-dalmát miniszter, tehát a magyar kormány tagja, ki a magyar országgyűlésnek felelős, jegyzi ellen és vállalja el a felelősséget a horvát egyházi kinevezésekért, és fenmaradt a Magyarországhoz való kapcsolat kifejezéséeként, hogy a horvát püspökök méltóságuknál fogva magyar főrendiházi tagok, de bizony nem igen szokták látogatni az üléseket, politikai működésük színterét inkább a horvát tartománygyűlést választván, hol a magyar-ellenes diakovári püspöknek külön pártja is van, mely a mily tehetetlen, ép oly nagy zajt csap a magyar „szarnokság“ ellen. De azért ennek is megvan a maga káros hatása, a mennyiben épen a horvátországi katolikus papság között vannak a magyar állameszmének legtöbb ellenségei, kik a felelősségre vonás fé-

leme nélkül igazthatnak az államegység ellen és mondhatni, büntetlenül garázdálkodhatnak a politikai és társadalmi téren, sőt erre nem egyszer egyházi főhatóságaitól nyerik a jelszót, buzditást.

Ily szomorú körülmények között a legfonto-

sabb állami feladatok közé tartozik a zágrábi érseki székek egy arra alkalmas, kifogástalan egyénnel való betöltése, nehogy a magyar állami érdek hosszú éveken át veszélyeztetve legyen a Dráván túl, mert épen a zágrábi érsek van hivatalva, hogy a magyar állameszmét védelmezze

Varga J. zágrábi fényképe után rajzolta Cserna Károly.

Dr. VUCHETICH ISTVÁN, AZ ÚJ ZÁGRÁBI ÉRSEK.

A helyett, mint ez az ipartörvénybe ütközőleg gyakran történik, hogy

HELYISÉG-VÁLTOZTATÁS

ürügye alatt divatból kiment árúkat MÉLYEN LESZÁLLÍTOTT ÁRAKON kínálnánk, egyszerűen a t. vevőközönség becses figyelmébe ajánljuk óriási nagy és folyton új választéku raktárunkat

SZŐNYEGEKBEN

a legújabb mintákban, s legnagyobb választékban, továbbá

függönyök- és butorszövetekben

a legjutányosabb árak és feltételek mellett.

Szambul és Smyrna szőnyegeinket □ méterenkint 9—10 frttól feljebb, teljes méretért kezeskedve.

Nagy vászon- és pamutáru-raktárunk

továbbá: fehérnemű-, menyasszonyi kelengyék- és ágynemű-készletről szóló 300 ábrával ellátott árjegyzékünket ingyen és bérmentve küldjük.

KUNZ JÓZSEF ÉS TÁRSA

magyar kir. szabad. nagykereskedők, cs. és kir. udvari szállítók,

Budapesten, V-ik kerület, Deák-tér.